

ROZDZIAŁ 16

Gospodarka otwarta

Chiński jedwab za węgiel; czipy za „Żubrówkę”: narody handlują ze sobą. Załatw mi pracę w Hamburgu; „Opel” zbudował fabrykę na Śląsku: zasoby płyną z kraju do kraju. Gospodarki stają się coraz bardziej otwarte.

16.1. Międzynarodowa współpraca gospodarcza

W wieku XX wywołany rozwojem technologii kilkudziesięciokrotny spadek kosztów transportu (np. postęp w budowie statków) i łączności (np. Internet) spowodował szybki wzrost obrotów handlu zagranicznego i przepływów kapitału. Gwałtowny rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej sprawił, że w drugiej połowie XX w. ekonomiści zaczęli mówić o *integracji* (ramka 16.1), a potem o *globalizacji* gospodarek (ramka 16.2).

Ramka 16.1

Integracja gospodarcza

Integracja gospodarcza to scalanie gospodarek np. grupy krajów (efektem jest np. większa swoboda przepływu gotowych dóbr i zasobów między tymi krajami) i przenoszenie uprawnień władz krajowych na szczebel ugrupowania (np. uprawnień do emisji pieniądza). Przykładem jest integracja europejska.

Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) utworzyło w 1957 r. 6 krajów (RFN, Francja, Włochy, Benelux) (tzw. Traktat Rzymski). Stworzono unię celną (brak ceł wewnętrznych, wspólne cło zewnętrzne), a także finansowane ze składek programy (np. Wspólna Polityka Rolna, dbająca o wysokie ceny artykułów rolnych; Fundusz Zmian Strukturalnych, wspierający rozwój najbiedniejszych regionów Wspólnoty). Do EWG dołączyły kolejno: Dania, Irlandia, Wielka Brytania, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Austria, Finlandia i Szwecja. W roku 1995 Wspólnota zmieniła nazwę na Unię Europejską (UE). Celem UE była unia walutowa, gospodarcza i polityczna (np. wspólne europejskie obywatelstwo). Najważniejsze organy UE to: Komisja Europejska, Parlament Europejski, Trybunał Sprawiedliwości. Dnia 1 maja 2004 r. do UE przystąpiły Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia i Węgry. Kolejne dwa kraje, Bułgaria i Rumunia, dołączyły do Unii 1 stycznia roku 2007. Od 1 lipca 2013 r. członkiem UE jest również Chorwacja.

Budowę unii walutowej (wspólny pieniądz i system finansowy) przyśpieszono w 1979 r., tworząc Europejski System Walutowy. Powstał Europejski Mechanizm Kursowy (ang. *Exchange Rate Mechanism*, ERM); należące doń kraje zobowiązały się

nie dopuścić do wahań kursu swoich walut o więcej niż $\pm 2,25\%$ (korekty kursów musieli zaakceptować wszyscy). Stopniowo zaprzestano dewaluacji; wyrównały się tempa krajowej inflacji; spadło ryzyko kursowe w handlu.

W roku 1987 członkowie Wspólnoty ratyfikowali Jednolity Akt Europejski. Harmonizacja podatków, usunięcie pozataryfowych barier w handlu (np. uciążliwych kontroli granicznych) oraz ograniczeń przepływów czynników produkcji i kapitału finansowego doprowadziły do powstania w grudniu 1992 r. Europejskiego Rynku Wewnętrznego. Skutkiem były bardziej efektywna alokacja zasobów, korzyści skali, intensyfikacja konkurencji.

W roku 1992 zawarto Traktat z Maastricht. Zgodnie z nim w 1999 r., spełniwszy wiele kryteriów (m.in. niska inflacja i stopy procentowe, dwa lata „stażu” w ERM bez dewaluacji waluty, deficyt budżetu nie większy niż 3% PKB, stosunek długu publicznego do PKB nie większy niż 60%), 11 krajów europejskich utworzyło Unię Gospodarczą i Walutową (ang. *Economic and Monetary Union*, EMU) ze stałymi kursami walutowymi, zintegrowanym rynkiem finansowym i *Europejskim Bankiem Centralnym* we Frankfurcie, wyznaczającym stopę procentową dla wprowadzonej do obiegu w 2002 r. wspólnej waluty *euro*.

Dla krajów Unii Europejskiej nienależących do Unii Gospodarczej i Walutowej stworzony został system ERM2 (ang. *Exchange Rate Mechanism 2*). Ma on pomóc tym krajom w ustabilizowaniu kursu ich waluty i stopniowym wprowadzeniu euro. Po wejściu kraju zmierzającego do strefy euro do ERM2 kurs jego waluty może się zmieniać nie bardziej niż o $\pm 15\%$ w stosunku do kursu euro (nadmiernym wahaniom mają zapobiegać m.in. zmasowane interwencje walutowe). Dopiero po dwóch latach takiej kwarantanny możliwe jest wejście kraju do strefy euro.

*

Inne, poza Unią Europejską, wielkie ugrupowania integracyjne to m.in. NAFTA (ang. *North American Free Trade Agreement*), ASEAN (ang. *Association of South East Asian Nations*), MERCOSUR (hiszp. *Mercado Común del Cono Sur*).

Ramka 16.2

Globalizacja

„Globalizacja” jest nazwą wieloznaczną. Dla jednych oznacza ona tylko szybki rozwój technologii i związane z nim powstawanie jednolitej gospodarki światowej. Inni nazywają tak wszystkie skutki powstawania gospodarki globalnej, np. wykształcanie się ponadpaństwowych ośrodków władzy, ujednoczenie kultury w skali światowej.

Joseph Stiglitz, laureat Nagrody Nobla z ekonomii, definiuje globalizację jako „zaawansowaną integrację krajów i ludzi na świecie ... spowodowaną przez ogromny spadek kosztów transportu i łączności, a także usunięcie sztucznych barier na drodze przekraczających granice strumieni dóbr, usług, kapitału, wiedzy i ludzi”^a. Jako przyczyny globalizacji wskazuje się kilka wspierających się czynników. Chodzi o: 1) liberalizację handlu światowego i znoszenie barier utrudniających przepływ towarów; 2) deregulację rynków finansowych i liberalizację międzynarodowych przepływów

kapitału; 3) reformy rynkowe, które u schyłku XX w. dokonały się w wielu krajach (liberalizacja, deregulacja, prywatyzacja); 4) rozpowszechnienie się nowych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych.

Entuzjaści globalizacji („globaliści”) twierdzą, że globalizacja bardzo korzystnie wpływa na współczesne stosunki międzynarodowe; np. ich zdaniem globalizacja sprzyja wzrostowi gospodarczemu na całym świecie. Przeciwnicy globalizacji („antyglobaliści”) krytykują globalizację (np. twierdzą, że powoduje ona zwiększenie się nierówności w poszczególnych krajach i między krajami).

Są jeszcze sceptycy, którzy twierdzą, że globalizacja nie jest nieuchronna. Ich zdaniem gospodarowanie na świecie ma charakter regionalny, nie globalny. Sugeruje się, że mówienie o globalizacji jest przejawem mody intelektualnej i świadectwem trapiącego nauki społeczne braku precyzji, a nawet, że cała ta koncepcja maskuje jedynie dążenie do amerykanizacji („macdonaldyzacji”, „westernizacji”) świata.

^a Zob. Joseph Stiglitz, *Globalization and Its Discontents*, New York: W.W. Norton & Company, 2002, s. 9. Oczywiście „tradycyjną” integrację gospodarczą można uznać za wstępną fazę tak rozumianej globalizacji.

16.1.1. Handel zagraniczny: świat i Polska

Jaka jest skala handlu zagranicznego w Polsce? Z kim i czym handlujemy?

W roku 2015 światowy eksport wynosił 16 500,3 mld dolarów amerykańskich. Na Polskę przypadło z tego 200,3 mld dolarów, czyli 1,2%. Udział eksportu w PKB w naszym kraju, a także wielkość eksportu *per capita* były stosunkowo niewielkie (49,6% i 5 210 dolarów w porównaniu np. z 82,5% i 27 834 dolarami w Holandii lub 83,0% i 15 047 dolarami w Czechach).

Około 85,7% światowego eksportu pochodziło z krajów rozwiniętych gospodarczo (np. Europa Zachodnia, Ameryka Północna, Japonia), 9,0% z krajów rozwijających się (np. Ghana), a 5,3% z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (np. Polska). Naszym najważniejszym partnerem były Niemcy (27,1% polskiego eksportu i 22,9% importu!). Natomiast głównymi towarami importowanymi i eksportowanymi przez Polskę były odpowiednio: ropa, samochody osobowe i tworzywa sztuczne oraz samochody osobowe i silniki spalinowe.

16.1.2. Przepływ kapitału: świat i Polska

W roku 2014 **zagraniczne inwestycje bezpośrednie** (ang. *foreign direct investment*), w wyniku których inwestorzy nawiązują trwały związek z zagranicznymi firmami lub nawet

stają się ich właścicielami, wyniosły na świecie 1 265 mld dolarów. W tymże roku wartość inwestycji bezpośrednich dokonanych w Polsce była równa około 38 mld złotych (prawie 13 mld USD). Dominował kapitał belgijski i luksemburski (16,0 mld zł), holenderski (14,5 mld zł), francuski (4,9 mld zł), cypryjski (3,1 mld zł) i niemiecki (2,6 mld zł).

Ważne są też **zagraniczne inwestycje pośrednie** (portfelowe) (ang. *foreign portfolio investment*), które nie powodują powstania trwałego związku z zagranicą (np. lokaty w bankach za granicą, kupno zagranicznych akcji i obligacji). W połowie roku 2016 zasób kapitału zainwestowanego w tych formach w 10 największych krajach biorcach badanych przez MFW wynosił niecałe 30 bln dolarów. Na przykład, w pierwszej połowie roku 2016 udział kapitału nagraicznego w obrotach akcjami na głównym rynku warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych przekraczał 50%. Zagraniczni inwestorzy kupowali w Polsce nie tylko akcje, lecz także inne papiery wartościowe, finansując w ten sposób rozwój naszej gospodarki.

16.2. Korzyści z handlu zagranicznego

Handel daje narodom m.in. korzyści ze specjalizacji produkcji, których przyczyną jest **absolutna lub komparatywna przewaga produktywności**.

Załóżmy, że w krajach *A* i *B* jest po 100 pracowników. Każdy z nich wytwarza dziennie następujące ilości ryb *lub* wina (tablica 16.1).

Tablica 16.1
Absolutna przewaga produktywności

Kraj	Ryby	Wino
A	1	2
B	2	1

Otóż kraj *A* ma nad krajem *B* absolutną przewagę (ang. *absolute advantage*) produktywności w wytwarzaniu wina, a kraj *B* nad krajem *A* – w produkcji ryb. Jeśli – wyspecjalizowawszy się – kraj *A* będzie wytwarzał tylko wino, a kraj *B* tylko ryby, łącznie wytworzą dziennie więcej (200 butelek wina i 200 ryb) niż w sytuacji, kiedy produkują „wszystkiego po trochu” (150 butelek wina i 150 ryb)¹. Oczywiście, warunkiem takiej

¹ Zakładam, że praca zostaje wtedy rozdzielona równo między produkcję obu dóbr.

specjalizacji jest handel zagraniczny, który umożliwia obu krajom wymianę posiadanych nadwyżek produkcji jednego dobra na drugie dobro.

☐ **Przewaga absolutna oznacza, że jeden kraj wytwarza dobro niższym kosztem niż drugi kraj².**

To nie koniec: nawet kiedy kraj *A* ma absolutną przewagę wydajności w produkcji obu dóbr, wymiana może się opłacać (tablica 16.2)! Przewaga kraju *A* jest mniejsza (dwukrotna) w produkcji wina niż w produkcji ryb (tu jest ona trzykrotna). (Kraj *A* jest lepszy w produkcji obu dóbr niż kraj *B*, jednak kraj *B* jest mniej gorszy w produkcji wina). Oznacza to przewagę komparatywną (przewagę względną) (ang. *comparative advantage*) kraju *B* w produkcji wina. Dzięki wymianie dóbr oba kraje mogą osiągnąć *korzyści komparatywne*. Przeanalizujmy tę sytuację uważnie.

Tablica 16.2
Komparatywna przewaga produktywności

Kraj	Ryby	Wino
A	6	2
B	2	1

Ponieważ nakład na złowienie 6 ryb jest w kraju *A* taki sam jak na wytworzenie 2 butelek wina, 1 butelka wina warta jest tu 3 ryby. Wszak, powstrzymując się od wytworzenia 1 butelki wina, można złowić 3 ryby. Podobnie, w kraju *B* 1 butelka wina warta jest 2 ryby. Innymi słowy, alternatywny koszt produkcji butelki wina w kraju *A* (3 ryby) jest większy niż w kraju *B* (2 ryby).

☐ **Przewaga komparatywna (przewaga względna) oznacza, że jeden kraj wytwarza dobro niższym kosztem alternatywnym niż drugi kraj.**

Otóż w takiej sytuacji kraj *B* powinien się specjalizować w produkcji dobra, w przypadku którego ma przewagę komparatywną, a kraj *A* w produkcji drugiego dobra. Cena powinna należeć do przedziału wyznaczonego ustalonymi przed chwilą kosztami alternatywnymi [2(ryba/wino), 3(ryba/wino)], co zapewnia opłacalność takiego podziału

² Koszt oznacza tu ilość pracy potrzebnej do wytworzenia porcji produktu.

pracy dla obu krajów. Cena ta określa *terms of trade* (pol. *warunki handlu*) obu krajów. *Terms of trade* decydują o podziale korzyści z handlu zagranicznego.

Oto przykład: Jeśli kraj *A* przesunie 4 pracowników z produkcji wina do produkcji ryb, wytworzą oni 24 ryby, a produkcja wina zmniejszy się o 8 butelek. Te 24 ryby można wymienić na wino [np. po cenie $P^* = 2,4$ (ryba/wino)], otrzymując 10 butelek wina, co krajowi *A* pozwoli zyskać $10 - 8 = 2$ butelki. Odwrotnie, jeśli kraj *B* przesunie 10 pracowników z produkcji ryb do produkcji wina, to wytworzą oni 10 butelek. Produkcja ryb zmniejszy się tu o 20 ryb. Za 10 butelek wina kraj *B* dostanie od kraju *A* $10 \cdot 2,4 = 24$ ryby. Kraj *B* zyska zatem 4 ryby³.

W praktyce przyczyną przewagi produktywności są technologia i zasoby. W kraju, w którym technologia jest rozwinięta, pracownicy są wydajni. (Produktywność robotników budowlanych wyposażonych w specjalistyczny sprzęt jest większa niż pracowników używających prostych narzędzi). Podobnie, obfitość zasobów zwiększa wydajność pracy. (Produktywność pracy rolników w kraju o dobrych glebach przewyższa produktywność rolników uprawiających gleby jałowe).

Poza absolutną i komparatywną przewagą produktywności źródłem korzyści z handlu zagranicznego może być również specjalizacja międzynarodowa, której skutkiem są wydłużenie się serii produkcyjnych i korzyści skali (maleje przeciętny koszt produkcji). Także w takiej sytuacji, dzięki handlowi zagranicznemu, z danych zasobów narody wytwarzają więcej gotowych produktów.

Taka specjalizacja tłumaczy tzw. **handel wewnątrzgałęziowy**, czyli handel produktami takich samych (a nie różnych) gałęzi. Chodzi o sytuację, kiedy np. kraj *A* kupuje samochody marki *b* od kraju *B*, który z kolei nabywa samochody marki *a* od kraju *A*. Dodatkowym powodem tego handlu jest to, że nabywcy cenią sobie możliwość wyboru spośród wielu odmian podobnego produktu. Na początku XXI w. handel wewnątrzgałęziowy stanowił wielką część wymiany handlowej krajów uprzemysłowionych, a jego znaczenie rosło szybko.

Wreszcie, otwarcie granic na towary zagraniczne rozszerza rynek. Wzmaga się konkurencja. Pamiętasz mikroekonomię? Gałąź, w której panuje konkurencja, sprzedaje taniej i wytwarza więcej niż gałąź zmonopolizowana. Handel zagraniczny może zatem powodować obniżki cen i zwiększenie się produkcji. Znowu, z posiadanych zasobów społeczeństwa wytwarzają więcej gotowych produktów.

³ Za kraje *A* i *B* można podstawić np. firmy, które wytwarzają dwa produkty, różniąc się przy tym produktywnością pracy, lub pracowników, którzy mogą wykonywać różne zajęcia. Okaże się wtedy, że przewaga komparatywna wyjaśnia nie tylko wielką część handlu zagranicznego, lecz także podział pracy i handel jako taki.

Są i inne korzyści z handlu z zagranicą, dotyczące podziału, a nie produkcji. Załóżmy np., że w Peru wytwarza się tylko banany, a w Polsce – tylko węgiel. Jest oczywiste, że wymiana pewnej ilości bananów na węgiel zwiększyłaby zadowolenie zarówno mieszkańców Peru, jak i Polski. Dalej, handel sprzyja poznaniu się i tolerancji. Pomyśl o roli bazarów w kontaktach polsko-wietnamskich po roku 1990.

16.3. Polityka handlowa a wolny handel

Polityka handlowa oznacza, że państwo wpływa na eksport i import.

☐ **Polityka handlowa polega na kształtowaniu przez państwo wielkości importu i eksportu.**

Prowadząc politykę handlową, państwo często hamuje import i wspiera eksport. Import hamują m.in. cła i bariery pozataryfowe, czyli np. ograniczenia ilościowe (kontyngenty, kwoty importowe), dobrowolne ograniczenia eksportu, kampanie propagandowe („Kupuj tylko polskie produkty!”). Eksport wspierają np. państwowe subwencje, ubezpieczanie przez państwo transakcji eksportowych, tanie kredyty, informacja dla eksporterów.

16.3.1. Cła

Na początku XXI w. cła były stosunkowo niskie (ramka 16.3).

☐ **Cło jest opłatą, którą płaci państwu importer lub eksporter towaru.**

Ramka 16.3

Krótką historia cel

Przez prawie cały XIX w. główne ówczesne mocarstwo, czyli Wielka Brytania, prowadziło politykę wolnego handlu, a Stany Zjednoczone chroniły rynek wewnętrzny wysokimi cłami. Wielki Kryzys z przełomu lat 20. i 30. XX w. stał się przyczyną powszechnego powrotu do protekcjonizmu, mającego zapobiec rozszerzaniu się bezrobocia. Światową wojnę celną zapoczątkowało uchwalenie w Stanach Zjednoczonych w 1930 r. tzw. Ustawy Smoota-Hawleya (ang. *Smoot-Hawley Act*). W efekcie średnia stawka cła importowego w Stanach Zjednoczonych osiągnęła poziom 33% wartości importowanych dóbr. Dla porównania, na przełomie wieków XX i XXI średnia stawka cła importowego w tym kraju wynosiła 4%. Światowa recesja i

protekcjonizm spowodowały załamanie się światowego eksportu, który w latach 1928–1935 zmniejszył się o niemal 60%. Swój pierwotny poziom odzyskał on dopiero w latach 60. XX wieku.

Po II wojnie światowej obniżki ceł nastąpiły w efekcie podpisania w 1947 r. Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celnych i Handlu (ang. *General Agreement on Tariffs and Trade*, GATT). GATT zorganizował wiele rund wielostronnych negocjacji międzynarodowych (np. Runda Kennedy'ego, Runda Tokijska), których skutkiem były kolejne obniżki ceł. Największe z nich nastąpiły w wyniku tzw. Rundy Urugwajskiej, która rozpoczęła się w 1986 r. i trwała do 1994 r. Runda Urugwajska doprowadziła również do utworzenia w 1995 r. Światowej Organizacji Handlu (ang. *World Trade Organization*, WTO), która zastąpiła GATT (w 2001 r. po piętnastoletnich negocjacjach do WTO przystąpiły Chiny).

Pod auspicjami WTO w tymże 2001 r. rozpoczęto kolejną rundę negocjacji na temat liberalizacji handlu międzynarodowego (tzw. Runda Doha). Negocjacje te *de facto* załamały się w 2007 r. w trakcie konferencji w Poczdamie m.in. na skutek różnic stanowisk USA, Unii Europejskiej, Indii i Brazylii w kwestii otwarcia rynków towarów rolnych i przemysłowych, a także w kwestii subsydiowania rolnictwa w krajach rozwiniętych. Na początku 2017 r. trwały próby przełamania tego impasu.

Jak działa cło importowe?

Popatrzmy na rysunek 16.1a. Linie S i D ilustrują krajowe podaż i popyt na motorynki. Cena światowa motorynek wynosi P_1 . Po takiej cenie niewielki kraj może nabyć na świecie dowolną liczbę motorynek. Jeśli nic nie przeszkadza handlowi, arbitraż sprawi, że cena motorynek w takim kraju wyniesie P_1 ; krajowi producenci zaoferują Q_1 motorynek; krajowi nabywcy zgłoszą zapotrzebowanie na Q_4 ; import będzie równy AB .

Otóż po nałożeniu cła w wysokości $P_2 - P_1$ cena motorynki na rynku krajowym wzrośnie do P_2 . Krajowi producenci zaoferują ilość Q_2 ; krajowi nabywcy zgłoszą zapotrzebowanie na Q_3 ; import motorynek wyniesie CF . Cło doprowadzi do wzrostu produkcji producentów krajowych i zmniejszenia się importu.

Natomiast rysunek 16.1b pokazuje nieefektywność (trójkąty CGA , FBH) i redystrybucję dochodów (czworoboki $CFHG$ i P_2CAP_1) spowodowane wprowadzeniem cła. Pole trójkąta CGA odpowiada stracie w postaci nadwyżki kosztu wyprodukowania ilości Q_1Q_2 dobra w kraju (jego miarą są ceny odpowiadające fragmentowi AC linii podaży⁴) nad ceną światową (P_1), po której można by kupić to dobro. Trójkąt FBH to strata, będąca

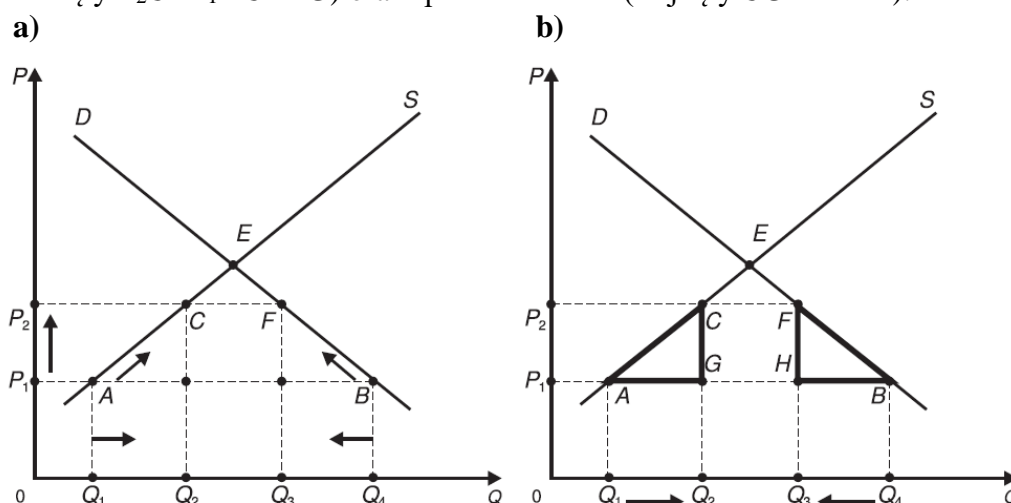
⁴ Pamiętaj mikroekonomię i nadwyżkę producenta? Punktom na linii podaży odpowiadają ceny i porcje dobra, do których te ceny się odnoszą. Otóż na konkurencyjnym rynku te ceny są równe ekonomicznemu kosztowi wytworzenia tych właśnie porcji dóbr. Przecież inaczej przedsiębiorstwa osiągałyby zysk ekonomiczny lub ponosiłyby stratę ekonomiczną, co – na konkurencyjnym rynku – zwykle nie ma miejsca.

skutkiem zaniechania importu ilości Q_3Q_4 dobra. Wszak za motorynki te nabywcy chcieli płacić więcej (zob. ceny odpowiadające fragmentowi FB linii popytu⁵) od ceny, po której można było je kupić (P_1). Natomiast obszar $CFHG$ odpowiada przychodom budżetu z cła [importowana ilość dobra razy stawka cła, $CF \cdot (P_2 - P_1)$], a obszar P_2CAP_1 dodatkowym zyskiem producentów [spowodowany cłem przyrost ceny razy dotychczas sprzedawana ilość, $(P_2 - P_1) \cdot Q_1$, plus utarg ze sprzedaży dodatkowej ilości dobra, $P_2 \cdot (Q_2 - Q_1)$ minus koszt jej wyprodukowania, CQ_2Q_1A]. Pieniądze te pochodzą z kieszeni nabywców.

Rysunek 16.1

Cło na rynku motorynek

Cło powoduje wzrost ceny z P_1 do P_2 na rysunku (a) i zmniejszenie się importu z AB do CF na rysunku (a). Na rysunku (b) widzimy, że towarzyszy temu redystrybucja dochodów (czworokąty P_2CAP_1 i $CFHG$) oraz społeczna strata (trójkąty CGA i FBH).

16.3.2. Subwencja eksportowa

Jednym z wielu narzędzi wspierania eksportu jest subwencja eksportowa.

☐ Subwencja eksportowa jest dopłatą, którą państwo wypłaca eksporterowi towaru, zachęcając go do zwiększenia eksportu.

Jak działa subwencja eksportowa?

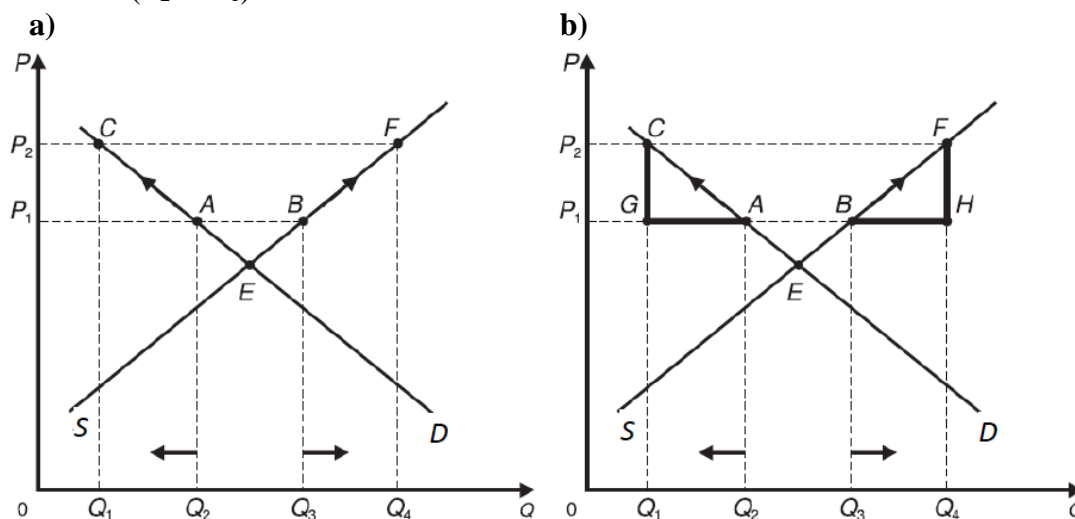
Na rysunku 16.2a światowa cena motorynek, P_1 , przewyższa (niezaznaczoną) cenę krajową, a eksport wynosi AB . Państwo dopłaca eksporterom kwotę P_1P_2 do ceny każdej

⁵ Pamiętaj mikroekonomię i nadwyżkę konsumenta? Punktom na linii popytu odpowiadają ceny i porcje dobra, do których te ceny się odnoszą. Na konkurencyjnym rynku *te* ceny są miarą wartości *tych* właśnie porcji dóbr dla ich nabywców. Gdyby konkretna porcja dobra była dla jej nabywcy warta więcej, ten nabywca chciałby ją kupić przy wyższej cenie, gdyby zaś była dlań warta mniej – nie kupiłby jej.

wyeksportowanej motorynki, więc dla eksportera cena motorynki sprzedanej za granicą rośnie z P_1 do P_2 . Cena nie jest różnicowana (wszak dla sprzedawców alternatywą dla sprzedaży na rynku krajowym jest sprzedaż na rynku zagranicznym), zatem zapotrzebowanie w kraju spada z Q_2 do Q_1 , oferta rośnie z Q_3 do Q_4 , a eksport zwiększa się do CF .

Rysunek 16.2 Subwencja eksportowa na rynku motorynek

Subwencja powoduje wzrost eksportu z AB do CF na rysunku (a). Na rysunku (b) widzimy, że towarzyszy temu społeczna strata (suma pól trójkątów CAG i FHB) i redystrybucja dochodów (P_2FBP_1).

Na rysunku 16.2b widzimy nieefektywność (trójkąty CAG i FHB) i redystrybucję dochodów (czworobok P_2FBP_1) spowodowaną subwencją eksportową. Pole CAG pokazuje koszt zmniejszenia się konsumpcji krajowej. Przecież za motorynki z przedziału Q_1Q_2 nabywcy byli skłonni płacić więcej niż wynosiła ich cena światowa. Z kolei pole FHB odpowiada nadwyżce kosztów wytworzenia motorynek z przedziału Q_3Q_4 nad ceną, P_1 , po której można je nabyć na świecie. Natomiast obszar P_2FBP_1 odpowiada dodatkowym dochodom producentów i eksporterów (spowodowany subwencją wzrost ceny razy dotychczas sprzedawana ilość, $(P_2 - P_1) \cdot Q_3$, plus utarg ze sprzedaży dodatkowej ilości dobra, $P_2 \cdot (Q_4 - Q_3)$, minus koszt jej wyprodukowania, FQ_4Q_3B). Pieniądze te pochodzą od podatników i krajowych nabywców dobra.

16.3.3. Spory o wolny handel

Protekcjonizm to polityka handlowa, której celem jest ochrona rynku krajowego przed towarami z zagranicy. Protekcjonizm jest przeciwieństwem **wolnego handlu**.

☐ Celem protekcjonizmu jest ochrona rynku krajowego przed towarami z zagranicy.

Zwolennicy protekcjonizmu używają wielu argumentów.

Argument o ochronie miejsc pracy

Zwolennicy protekcjonizmu twierdzą, że import dóbr z zagranicy zwiększa bezrobocie, więc należy go hamować. Krajowe wydatki na zagraniczne dobra przyczyniają się przecież do tworzenia miejsc pracy za granicą, a nie w kraju.

Oto kontrargumenty. Po pierwsze, import jednych dóbr jest warunkiem eksportu innych dóbr, tworzącego miejsca pracy w naszym kraju. Jeśli my ograniczymy zakupy za granicą, zagranica ograniczy zakupy u nas. Ważne są nie tyle rozmiary importu, co raczej saldo bilansu handlowego. O imporcie bezrobocia można mówić, kiedy bilans handlowy wykazuje chroniczny deficyt.

Po drugie, koszt ochrony miejsc pracy bywa ogromny (chodzi o straty konsumentów zmuszonych kupować droższe towary). Szacunki ze Stanów Zjednoczonych wskazują np., że na przełomie wieków XX i XXI ochrona jednego miejsca pracy w przemyśle tekstylnym kosztowała ponad 200 tys. dolarów rocznie.

Po trzecie, import tworzy miejsca pracy, firmy importujące dobra zatrudniają pracowników. W dodatku zyski z zagranicy z importu przyczyniają się do wzrostu naszego eksportu. Przecież im większe są dochody zagranicznych gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, tym więcej dóbr importują one m.in. z naszego kraju.

Argument o taniej pracy za granicą

Zwolennicy protekcjonizmu twierdzą, że producentów w krajach rozwiniętych trzeba chronić przed zagranicznymi konkurentami. Płace w krajach Trzeciego Świata są niskie, co sprawia, że również koszty produkcji i ceny wielu towarów są tam niskie w porównaniu z cenami takich samych produktów w krajach rozwiniętych. W efekcie wolny handel skazałby na bankructwo wiele firm w krajach rozwiniętych.

Jednakże jednostkowy koszt pracy równa się ilorazowi stawki płacy i produktywności porcji pracy. Załóżmy, że godzinowe wynagrodzenie pracownika w Niemczech wynosi 10 euro, a godzinowe wynagrodzenie pracownika w Indiach wynosi 2 euro. Pracownik

niemiecki wytwarza 20 koszul na godzinę, a pracownik indyjski – 2 koszule na godzinę. Koszt pracy niezbędnej do wytworzenia koszuli w Niemczech wynosi zatem 10 euro/20 koszul = 0,5 euro/koszula, a w Indiach 2 euro/2 koszule = 1 euro/koszula. Mimo niskich płac jednostkowe koszty pracy, a więc także ceny towarów w krajach rozwijających się, nie muszą zatem być niższe od tych w krajach rozwiniętych. Przecież produktywność pracy jest tu także niska.

Oczywiście, w przypadku wielu produktów w krajach rozwijających się jednostkowe koszty pracy są rzeczywiście niższe od kosztów w krajach rozwiniętych. Dotyczy to np. prostych produktów, których technikę produkcji opanowały kraje rozwijające się. Przeciwnicy protekcjonizmu wskazują, że zgodnie z teorią handlu zagranicznego w produkcji takich dóbr powinny się wyspecjalizować właśnie kraje rozwijające się. Procesu rynkowego prowadzącego do takiej specjalizacji nie należy zakłócać (np. cłami), ponieważ powoduje to utratę przez wszystkie kraje korzyści z międzynarodowego podziału pracy.

Argument o ochronie wsi, rzemiosła itp.

Ochrona nieefektywnych gałęzi (np. rolnictwa w Polsce, nadreńskich winnic w Niemczech) przed konkurencją zagraniczną bywa uzasadniana chęcią ochrony tradycji, stylu życia, poczuciem wspólnoty narodowej lub religijnej.

Przeciwnicy zwracają uwagę, że opłacalność produkcji można zapewnić za pomocą subsydium, rezygnując z protekcjonizmu. Nie powstaje wtedy dodatkowy koszt społeczny spowodowany wzrostem cen płaconych przez konsumentów. Na przykład, na rysunku 16.1 wypłacane producentom subsydium w wysokości P_1P_2 umożliwiłoby zwiększenie krajowej produkcji z Q_1 do Q_2 , czemu *nie* towarzyszyłby koszt społeczny FBH .

Argument o „młodych” sektorach gospodarki

Zwolennicy protekcjonizmu twierdzą również, że należy chronić „młode” sektory gospodarki (ang. *infant industries*). Nim osiągną fazę dojrzałości, nie są one w stanie konkurować z zagranicą. Początkujący krajowi producenci uczą się przez działanie, co wymaga czasu. W trakcie tego procesu trzeba ich chronić przed konkurencją zagraniczną.

Sceptycy odpowiadają, że jeśli tak było, prywatni przedsiębiorcy traktowaliby rozwój „młodych” gałęzi jak inwestycję przynoszącą zysk z odroczeniem. W razie potrzeby zaciągali by kredyty bankowe. Dlaczegoż to państwo lepiej od prywatnych przedsiębiorców

miałoby identyfikować sektory gospodarki, zasługujące na ochronę z powodu przyszłych korzyści związanych z ich rozwojem? Przeciwnicy protekcjonizmu twierdzą również, że właściwym sposobem wsparcia „młodych” dziedzin wytwórczości jest ich subsydiowanie, a nie protekcjonizm.

Argument o dumpingu

Do dumpingu dochodzi, gdy eksportowane towary są sprzedawane po cenie niższej od kosztów ich wytworzenia. Celem jest doprowadzenie konkurentów do bankructwa, a następnie podniesienie cen i osiągnięcie wysokich zysków. Zwolennicy protekcjonizmu uważają dumping za usprawiedliwienie dla ceł importowych.

Sceptycy kontrargumentują, że dumping trudno udowodnić. Po pierwsze, nie jest łatwo ustalić prawdziwą wysokość kosztów produkcji. Po drugie, sprzedaż dóbr na rynkach zagranicznych po cenach niższych od cen żądanych we własnym kraju może być usprawiedliwiona np. różnicowaniem cen. Dalej, zdobycie pozycji monopolistycznej na rynku światowym i tak jest praktycznie niemożliwe.

Argument o bezpieczeństwie kraju

Zgodnie z tym poglądem w pewnych sektorach gospodarki niepożądany jest zbyt duży udział zagranicy w ofercie rynkowej. Chodzi o możliwość nagłego odcięcia dostaw w razie politycznego konfliktu lub wojny. Należy ograniczyć obecność producentów zagranicznych w „strategicznych” sektorach gospodarki, np. wytwarzających wyposażenie dla armii. Podobne powody skłaniają do zmniejszania importu żywności i paliw, a przynajmniej do różnicowania źródeł ich dostaw.

Przeciwnicy tej argumentacji wskazują m.in. na zaawansowanie techniczne współczesnych armii. Skomplikowanie sprzętu wojskowego sprawia, że samowystarczalność małych krajów jest wykluczona. Próba jej osiągnięcia oznaczałaby objęcie protekcją całej gospodarki. Lepszym rozwiązaniem jest np. podział zadań w ramach międzynarodowych sojuszy militarnych.

Argument o ochronie kultury narodowej

Zwolennicy protekcjonizmu wskazują na niebezpieczeństwo utraty tożsamości kulturowej narodu na skutek wolnego handlu dobrami kultury (np. filmami, programami telewizyjnymi,

książkami, prasą, gramami komputerowymi). Uważają oni np., że źródłem zła jest m.in. dominacja Stanów Zjednoczonych na tym rynku (jednym z największych amerykańskich eksporterów są wytwórnie filmowe w Hollywood). Wytwarzane na masową skalę, standardowe dobra kultury zagrażają lokalnym kulturom narodowym, które należy chronić instrumentami polityki handlowej (np. wymóg określonego udziału lokalnych treści w programach telewizyjnych).

Przeciwnicy protekcjonizmu odpowiadają m.in., że prawdziwym celem takich nawiązań jest ograniczenie konkurencji. Przyczyną jest pogoń za rentą (ang. *rent seeking*) lokalnych (zawodowych) grup interesu, a nie troska o stan narodowej kultury.

Argument o „strategicznej polityce handlowej”

Ważnym argumentem za aktywną polityką handlową jest to, że wiele krajów wspiera własnych producentów. Prowadzi to do uprzywilejowania firm z tych krajów na rynku światowym i dyskryminacji producentów z innych krajów. Jedynym sposobem obrony jest ograniczanie importu i wspieranie własnego eksportu.

Zwolennicy wolnego handlu odpowiadają, że aby zapobiec takiej rywalizacji i utracie korzyści z handlu zagranicznego, niezbędna jest koordynacja polityki handlowej na skalę międzynarodową. Dochodzi do niej np. w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO).

Dlaczego stosuje się ograniczenia handlu?

W konkretnych sytuacjach, kiedy trwają spory o sprowadzany z zagranicy węgiel, wieprzowinę lub samochody, raz górę biorą argumenty zwolenników, a innym razem argumenty przeciwników wolnego handlu. To, że w praktyce wiele krajów stosuje protekcjonizm, ma ważne dodatkowe przyczyny.

Po pierwsze, chodzi o skoncentrowane korzyści i rozproszone koszty. Na przykład, całkowite szkody spowodowane wolnym handlem wieprzowiną, choć niewielkie, mogą dotyczyć nielicznych obywateli (krajowych hodowców trzody chlewnej), a spowodowane spadkiem krajowych cen wieprzowiny całkowite korzyści z wolnego handlu, mimo że znaczne, stają się udziałem bardzo wielu konsumentów. Zdarza się, że straty pojawiają się od razu, a korzyści po latach. W efekcie pojedynczy przeciwnicy wolnego handlu mają więcej do stracenia niż zyskują jego pojedynczy beneficjenci. Dobrym dla obu stron rozwiązaniem byłaby rekompensata wypłacana tracącym przez korzystających. Zazwyczaj jednak tracących

i korzystających jest trudno zidentyfikować, a straty i korzyści – rzetelnie oszacować. W praktyce wysoki koszt takiej operacji uniemożliwia jej przeprowadzenie. Często okazuje się zatem, że przeciwnicy wolnego handlu są silniej motywowani, lepiej zorganizowani i skuteczniejsi w obronie swoich grupowych interesów.

Po drugie, chodzi o dochody państwa. Otóż towar, będący przedmiotem handlu zagranicznego, przekracza granicę, co czyni transakcję łatwą do zarejestrowania i ocenia. W wielu krajach mniej rozwiniętych, w których nie ma dobrze zorganizowanego i skutecznego systemu rejestrowania transakcji gospodarczych i poboru podatków, cła stanowią jedno z najważniejszych źródeł przychodów państwa. Państwo często nie jest w stanie wyrzec się tych pieniędzy w imię długookresowych korzyści z wolnego handlu.

16.4. Kurs walutowy

O wielkości eksportu i importu decyduje m.in. kurs walutowy. Zależy od niego również skuteczność polityki gospodarczej (w tym polityki handlowej).

☐ Kurs walutowy nominalny jest relacją wymienną pieniądza jednego kraju na pieniądz innego kraju.

Kurs walutowy nominalny stanowi cenę waluty jednego kraju wyrażoną w walucie innego kraju⁶. Określa on siłę nabywczą (międzynarodową wartość) jednej waluty w stosunku do innej waluty.

16.4.1. Rynek walutowy

Mówiąc najogólniej, kurs walutowy nominalny zależy od relacji popytu na daną walutę do podaży tej waluty na **rynku walutowym**.

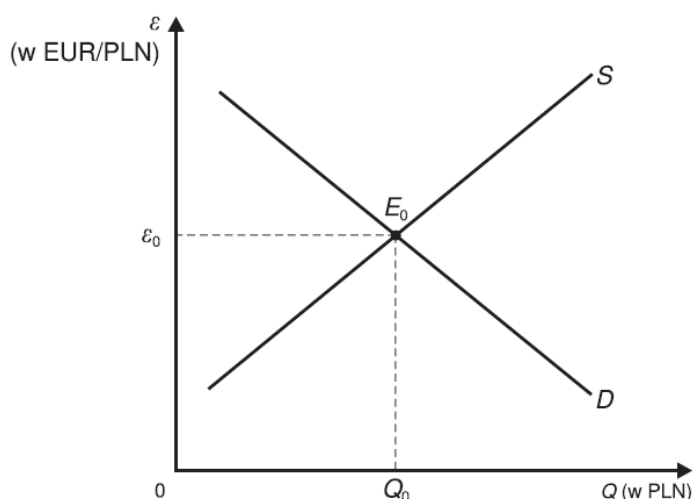
☐ Rynek walutowy jest systemem współzależnych transakcji kupna i sprzedaży waluty krajowej za waluty obce.

⁶ Kurs walutowy nominalny oznacza zwykle liczbę jednostek waluty obcej płaconych za jednostkę waluty krajowej. To się nazywa brytyjski sposób zapisu kursu walutowego. Kurs można też określać odwrotnie, jako liczbę jednostek waluty krajowej płaconych za jednostkę waluty obcej. Tak (na sposób europejski, a nie po brytyjsku) – inaczej niż np. w Stanach Zjednoczonych – jest wyrażany kurs złotego. W kwietniu 2017 r. gazety donosiły np., że kurs złotego w stosunku do dolara wynosił 3,97 PLN/USD. Dalej stosuję brytyjski sposób zapisu kursu.

Związek między wielkością zapotrzebowania na walutę krajową i zaoferowaną na sprzedaż ilością waluty krajowej a jej kursem przedstawiono na rysunku 16.3. Linia D ilustruje popyt na złote, a linia S – ich podaż. Francuzi, Hiszpanie, Niemcy itd. chcą wymienić na złote tym więcej euro, im mniej euro muszą płacić za złote (*ceteris paribus*). Linia popytu na złote ma zatem typowe, ujemne nachylenie. Odwrotnie, Polacy są gotowi wymienić na euro tym więcej złotych, im więcej euro dostają za każdego złotego. Linia podaży złotych wznosi się do góry.

Rysunek 16.3 Równowaga na rynku walutowym

Na rynku walutowym przy nominalnym kursie waluty krajowej równym ε_0 zapotrzebowanie na pieniądź krajowy zrównuje się z jego zaoferowaną na sprzedaż ilością.

Od czego zależą popyt na walutę krajową i jej podaż? Otóż popyt powstaje np. wtedy, gdy cudzoziemcy (np. przedsiębiorstwa i obywatele Europy) chcą nabyć polskie towary. Zapłata zwykle następuje w złotych. Żeby je zdobyć, zainteresowani wymieniają w bankach euro na polską walutę. Im większe jest zapotrzebowanie zagranicy na polskie towary (a zatem im większy jest nasz eksport), tym większy jest popyt na naszą walutę. Podobnie jest wtedy, gdy Europejczycy chcą kupić polskie aktywa finansowe (np. bony Skarbu Państwa) i rzeczowe (np. fabryka celulozy).

Z kolei przyczyną pojawienia się podaży polskiej waluty często jest zamiar nabycia przez polskie przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe zagranicznych towarów. Na przykład, kiedy następuje import niemieckich samochodów do Polski, aby zapłacić Niemcom, krajowy importer wymienia w banku złote na euro.

Równowaga na rynku walutowym oznacza, że zapotrzebowanie na walutę krajową jest równe jej zaoferowanej ilości. Na rysunku. 16.3 takiemu stanowi odpowiada punkt E_0 , w którym zapotrzebowanie na złote i zaoferowana ilość złotych są równe Q_0 , a kurs walutowy wynosi ε_0 .

16.4.2. Rodzaje kursu

Po kolei omówimy stały i płynny kurs walutowy, realny kurs wymiany i efektywny kurs walutowy.

Stały i płynny kurs walutowy

O reakcji nominalnego kursu walutowego na zmiany popytu na walutę krajową i (lub) jej podaży decyduje sposób jego ustalania. Przypadki skrajne to **kurs całkowicie płynny** i **kurs całkowicie stały**.

☐ **O poziomie kursu płynnego (zmiennego) decydują popyt i podaż na rynku waluty. Stały kurs ustala państwo, zobowiązując się do jego obrony.**

Zacniemy od analizy kursu płynnego. Powiedzmy, że Francuzi chcą zwiększyć zakupy w naszym kraju. Na rysunku 16.4a linia popytu na polską walutę przesuwana się wtedy do położenia D' . Pojawia się nadwyżka zapotrzebowania na złote nad ich zaoferowaną ilością. Na rysunku odpowiada jej odcinek E_0A . Efektem jest presja na wzrost kursu złotego. Jeśli kurs walutowy kształtuje się swobodnie, dojdzie do wzrostu ceny złotego do nowego poziomu równowagi, np. z 0,25 EUR/PLN do 0,3 EUR/PLN, czyli do umocnienia się jego międzynarodowej wartości. Na rysunku chodzi o wzrost kursu nominalnego z poziomu ε_0 do poziomu ε_1 .

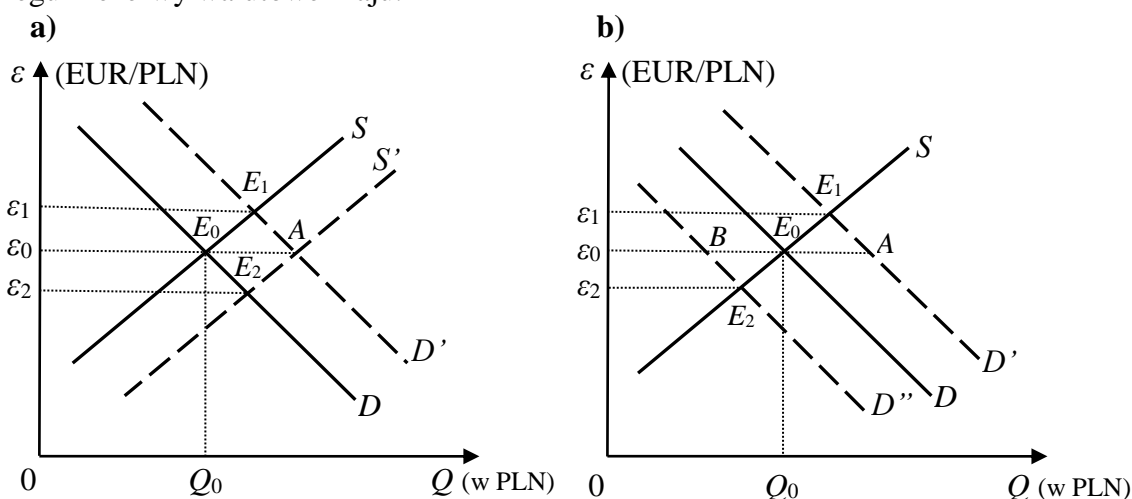
Odwrotnie, kiedy popyt Francuzów na polskie towary się zmniejszy, linia popytu na złote przesunie się w lewo. Nadwyżka podaży naszej waluty sprawi, że nominalny kurs złotego spadnie poniżej ε_0 .

A jak zmieni się kurs, gdy przesunie się linia podaży waluty krajowej? Powiedzmy, że na rysunku 16.4a zajmuje ona pozycję S' . (Polacy polubili zagraniczne towary i potrzebują więcej euro na ich zakup). Przy niezmiennym kursie powstaje nadwyżka podaży złotych, znowu równa odcinkowi E_0A . Wymusi ona spadek kursu do ε_2 (np. z 0,25 EUR/PLN do 0,2

EUR/PLN). Jeśli zaś linia podaży złotych przesunie się w lewo (np. w wyniku spadku popytu Polaków na zagraniczne towary), pojawi się nadwyżka zapotrzebowania na złote. Przy płynnym kursie walutowym doprowadzi ona do wzrostu nominalnego kursu waluty krajowej ponad ε_0 i wzmocnienia jej siły nabywczej wobec euro.

Rysunek 16.4
Równowaga na rynku walutowym (kurs stały i kurs płynny)

- a) Kiedy kurs nominalny jest płynny, szoki popytowe i podażowe powodują jego zmiany.
- b) W przypadku kursu stałego po szoku interweniuje bank centralny, który – handlując walutami – broni oficjalnego kursu. W efekcie zmieniają się ilość pieniądza krajowego w obiegu i rezerwy walutowe kraju.

Natomiast przy stałym nominalnym kursie waluty nierównowaga na rynku walutowym nie powoduje zmiany kursu. Załóżmy, że w wyniku wzrostu zainteresowania Francuzów polskimi towarami linia popytu na naszą walutę przesuną się do położenia D' na rysunku 16.4b. Na rynku walutowym powstaje nadwyżka zapotrzebowania na złote nad zaoferowaną ilością złotych równa odcinkowi E_0A . Jest ona przyczyną presji na wzrost kursu złotego. Otóż w takiej sytuacji, broniąc kursu krajowego pieniądza, bank centralny dostarczy na rynek brakującą ilość złotych, sprzedając je za euro po kursie ε_0 . Oczywiście ta dodatkowa podaż krajowego pieniądza musi być równa długości odcinka E_0A . Zwiększa się wtedy podaż pieniądza w Polsce, a także polskie **rezerwy walutowe**.

Odwrotny proces zachodzi, kiedy maleje francuski popyt na polskie towary. Na rysunku linia popytu na złote przesuną się wtedy do położenia D'' . Na rynku walutowym powstaje nadwyżka oferty złotych, równa długości odcinka BE_0 . Pojawia się presja na obniżkę kursu waluty krajowej, czyli na zmniejszenie jej wartości w stosunku do euro. Tym razem po kursie ε_0 bank centralny skupuje nadwyżkę złotych, dostarczając w zamian

odpowiednie ilości euro. W efekcie zmniejszają się krajowa podaż pieniądza i rezerwy walutowe kraju.

A teraz zapamiętajmy aż cztery nazwy zmian kursu walutowego. Przy płynnym kursie walutowym może dojść do jego **aprecjacji** lub **deprecjacji**.

☐ **Aprecjacja i deprecjacja to odpowiednio spowodowany działaniem rynku wzrost i spadek międzynarodowej wartości (siły nabywczej) waluty w stosunku do innych walut.**

Przy kursie stałym powodem zmiany kursu jest zwykle silna presja „sił rynkowych”. Bywa, że bank centralny, np. z powodu małych rezerw walutowych, nie może (lub nie chce) się jej oprzeć. Dochodzi wtedy do **dewaluacji** lub **rewaluacji**.

☐ **Dewaluacja (rewaluacja) oznaczają skokowe, administracyjne zmniejszenie (zwiększenie) międzynarodowej wartości waluty.**

Ramka 16.4

Ewolucja kursu złotego po 1989 r.

Przed 1990 r. kurs złotego ustalali urzędnicy. Od stycznia 1990 r. złoty stał się „wewnętrznie” wymienny i mieszkańcy mogli wymieniać go swobodnie na pieniądź zagraniczny. Wprowadzono stały kurs walutowy (tzw. nominalna kotwica antyinflacyjna, 9500 zł za dolara), który pomógł zahamować inflację. Oznaczało to dewaluację złotego (w grudniu 1989 r. oficjalny kurs dolara wynosił około 5500 zł, a kurs w kantorach – około 7500 zł). Wolnorynkowy kurs „kantorowy” zaczął oscylować wokół kursu oficjalnego.

W maju 1991 r. złotego zdewaluowano do dolara o 16,8%, uzależniając jego kurs od ceny: dolara amerykańskiego (45%), marki niemieckiej (35%), funta brytyjskiego (10%) oraz franka francuskiego (5%) i szwajcarskiego (5%). Siła wpływu zmian kursu tych walut na kurs złotego (informują o niej procentowe wagi) odzwierciedlała ich udział w rozliczeniach w polskim handlu zagranicznym. Żeby ustabilizować realny kurs wymiany (trwała inflacja!), w październiku 1991 r. wprowadzono „pełzającą dewaluację” (ang. *crawling peg*), polegającą na comiesięcznej dewaluacji złotego wobec koszyka walut o około 1,8%. Po drobnych zmianach tego systemu w połowie 1995 r. istniejąca od 1990 r. „wewnętrzna” wymiennyłość złotego została rozszerzona na niektóre transakcje z udziałem zagranicy („wymienialność zewnętrzna”).

W maju 1995 r. pojawił się tzw. kurs fixingu, określane przez banki komercyjne, które codziennie nadsyłały do NBP oferty kupna i sprzedaży walut; na ich podstawie NBP wyznaczał poziom równowagi kursu (dolarów i marek), czyli tzw. fixing. Mógł on odbiegać o +/-7% od kursu centralnego NBP. Po kursie fixingowym NBP

handlował walutami z bankami, interweniując na rynku w celu utrzymania kursu fixingu w ustalonym przedziale.

Ten tzw. pełzający przedział wahań (ang. *crawling band*) stopniowo rozszerzono do $\pm 15\%$ w marcu 1999 r. (jednocześnie „pełzanie” dewaluacji spowolniono do $0,3\%$ na miesiąc). Od stycznia 1999 r. zmienił się także skład koszyka walut, na podstawie którego określano kurs centralny złotego (55% euro plus 45% dolar); rozszerzono również zakres „zewnętrznej” wymienialności złotego. Wreszcie w kwietniu 2000 r. nastąpiło pełne „upłynnienie” kursu złotego.

Ostatnim etapem ewolucji systemu kursowego w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej w 2004 r. może się okazać zastąpienie złotego przez euro. Entuzjaści podkreślają związane z tym korzyści. Chodzi m.in. o spowodowany spadkiem kosztów wymiany walut (kosztów transakcyjnych) i ryzyka kursowego rozwój handlu. Sceptycy wskazują zagrożenia. Na przykład, brak waluty krajowej oznacza rezygnację z krajowej polityki pieniężnej. Może to być groźne w razie wystąpienia „asymetrycznego”, a nie „symetrycznego” (dotyczącego tylko Polski, a nie całej Unii) szoku makroekonomicznego, kiedy to ujednolicona w skali Unii polityka pieniężna przestałaby odpowiadać specyficznym potrzebom polskiej gospodarki.

Odnotujmy, że aprecjacja i rewaluacja są podobne, ponieważ oznaczają wzrost międzynarodowej wartości waluty krajowej. Analogicznie, deprecjacja i dewaluacja oznaczają spadek międzynarodowej siły nabywczej waluty krajowej⁷.

W wyniku deprecjacji (dewaluacji) waluty krajowej towary krajowe tanieją na rynkach zagranicznych, a towary importowane drożeją na rynku krajowym. Załóżmy np., że kurs złotego do dolara wynosi 2 PLN/USD . Przy tym kursie Polska eksportuje towary o (mierzonej w cenach krajowych) wartości 100 zł , uzyskując za nie za granicą 50 dol . Zmiana kursu złotego do poziomu $2,50 \text{ PLN/USD}$ sprawia, że wyrażona w dolarach cena eksportowanych polskich towarów zmniejsza się do 40 dol . ($100 \text{ zł} : 2,50 \text{ zł/dol.} = 40 \text{ dol.}$). Zapewne spowoduje to zwiększenie się zapotrzebowania zagranicy na te towary.

Korzystne zmiany **cenowej konkurencyjności** polskich towarów dotyczą również importu do Polski. Towary importowane o wartości 100 dol . przy kursie 2 PLN/USD kosztują na rynku polskim 200 zł . Przy kursie $2,50 \text{ PLN/USD}$ te same towary stają się droższe – ich wyrażona w złotych cena wzrasta do 250 zł . W efekcie w Polsce zapewne zmaleje zapotrzebowanie na towary importowane.

⁷ Zauważmy, że przy brytyjskim zapisie kursu kierunki zmian kursu i międzynarodowej wartości waluty się pokrywają. Na przykład, wzrost kursu z $1,1 \text{ (USD/EUR)}$ do $1,2 \text{ (USD/EUR)}$ oznacza zwiększenie się siły nabywczej euro. W Polsce stosowany jest jednak zapis europejski. Zmiany poziomu kursu i międzynarodowej wartości waluty są wtedy odwrotne. Na przykład, jeżeli kurs złotego do dolara rośnie z 4 (PLN/USD) do $4,5 \text{ (PLN/USD)}$, oznacza to spadek siły nabywczej złotego.

Krótko mówiąc: dewaluacja (deprecjacja) waluty krajowej zwykle poprawia cenową konkurencyjność towarów krajowych w stosunku do towarów zagranicznych, co prowadzi do spadku importu i wzrostu eksportu, czyli do przyrostu eksportu netto.

Odwrotne skutki ma rewaluacja (aprecjacja). Wzmocnienie waluty krajowej powoduje np. spadek cenowej konkurencyjności towarów krajowych na zagranicznych rynkach i w efekcie prowadzi do pogorszenia salda obrotów handlowych z zagranicą, czyli zmniejszenia się eksportu netto.

Realny kurs wymiany

Powiedzmy, że nominalny kurs złotego do dolara maleje. Za każdego złotego trzeba płacić mniej dolarów, a za każdego dolara trzeba płacić więcej złotych. Jednocześnie ceny w Polsce rosną szybciej niż w Stanach Zjednoczonych. Jak zmieni się cenowa konkurencyjność polskich towarów w Stanach i amerykańskich towarów w Polsce?

To zależy... Spadek kursu złotego czyni polskie towary tanimi. Tona węgla, która na Śląsku kosztuje np. 1000 zł, po spadku kursu z 0,25 (USD/PLN) do 0,2 (USD/PLN) będzie kosztowała nie 250 USD, a 200 USD. Jeśli jednak cena tony śląskiego węgla jednocześnie wzrasta z 1000 do 1500 zł, a cena węgla w Stanach się nie zmienia, mimo spadku kursu złotego, za tonę polskiego węgla Amerykanie muszą płacić aż 300 USD. Oznacza to spadek cenowej konkurencyjności polskiego węgla w USA. Odwrotnie, spadek kursu złotego czyni amerykańskie towary droższymi dla Polaków, lecz względny spadek cen w USA ma przeciwne skutki.

Zauważmy, że o cenowej konkurencyjności towaru decydują zmiany ilorazu $(\varepsilon_n \cdot P_k) / P_z$, gdzie ε_n to nominalny kurs waluty krajowej; P_k to krajowa cena dobra, a P_z to cena takiego samego dobra za granicą. Wszak oznacza on relację wyrażonych w pieniądzu zagranicznym cen tego samego dobra (porcji dóbr) w kraju $(\varepsilon_n \cdot P_k)$ i za granicą (P_z) . Jeśli relacja ta jest mniejsza od 1, dobro w kraju jest tańsze niż za granicą. Otóż iloraz $(\varepsilon_n \cdot P_k) / P_z$ jest zwykle nazywany **realnym kursem wymiany pieniądza krajowego do pieniądza zagranicznego** (np. złotego do dolara), ε_r ($\varepsilon_r = \varepsilon_n \cdot P_k / P_z$). W rzeczywistości chodzi jednak o stosunek, w którym wymieniane są na siebie towary krajowe i zagraniczne.

☐ **Realny kurs wymiany jest relacją wymienną innych niż pieniądź towarów z różnych krajów.**

Powiedzmy np., że nominalny kurs złotego wynosi 0,3 (USD/PLN), krajowa cena koszyka dóbr o strukturze typowej dla całego PKB, P_k , równa się 32 PLN, a zagraniczna cena takiego samego koszyka dóbr, P_z , wynosi 8 USD. Otóż w takiej sytuacji realny kurs złotego jest równy:

$$\varepsilon_r = (\varepsilon_n \cdot P_k) / P_z = (0,3 \text{ (USD/PLN)} \cdot 32 \text{ PLN}) / 8 \text{ USD} = 9,6 \text{ USD} / 8 \text{ USD} = 1,2.$$

Co to znaczy? Otóż cena wybranego do porównań koszyka dóbr jest w Polsce o 20% wyższa niż w Stanach Zjednoczonych. Towary polskie nie są zatem konkurencyjne cenowo w porównaniu z towarami amerykańskimi. Za te same pieniądze, które wydalibyśmy na koszyk polski, w Stanach możemy kupić 1,2 takiego koszyka dóbr ($9,6 \text{ USD} / 8 \text{ USD} = 1,2!$). Naturalnie ekonomistów bardzo interesują zmiany realnego kursu wymiany. Przecież to od nich zależy opłacalność eksportu i importu.

Kiedy kurs realny rośnie, za porcję towarów krajowych można dostać coraz więcej towarów zagranicznych. Proces taki nazywamy *realną aprecjacją* tego kursu. (Wszak za kwotę, którą wydalibyśmy na dobro krajowe, za granicą możemy kupić coraz więcej takich dóbr). Natomiast w odwrotnej sytuacji mówimy o *realnej deprecjacji*. Realna aprecjacja kursu wymiany powoduje pogorszenie się, a realna deprecjacja polepszenie się cenowej konkurencyjności krajowych towarów za granicą.

Efektywny kurs walutowy

Efektywny kurs walutowy jest miarą siły nabywczej waluty krajowej w stosunku do kilku innych walut jednocześnie (w stosunku do tzw. koszyka walut). Zwykle chodzi o złożony indeks, który jest średnią ważoną indeksów prostych, informujących o zmianie kursu waluty krajowej względem walut głównych partnerów handlowych. Wagami są udziały tych partnerów w handlu zagranicznym kraju, o którym mowa (chodzi o sumę eksportu i importu).

Na przykład, powiedzmy, że w 2018 r. Polska handlowała tylko z Hipotecją i Fantazją, obroty z tymi krajami stanowiły – odpowiednio – $\frac{1}{4}$ i $\frac{3}{4}$ obrotów polskiego handlu zagranicznego, a zmiany zapisywanego po brytyjsku nominalnego kursu złotego do gdyba i jeśła w 2018 r. opisują indeksy równe – odpowiednio 120 i 160. W takiej sytuacji zmianę efektywnego kursu złotego w stosunku do koszyka walut głównych partnerów handlowych Polski w 2018 r. opisywałby indeks: $\frac{1}{4} \cdot 120 + \frac{3}{4} \cdot 160 = 30 + 120 = 150$.

Ekonomiczna interpretacja tego ustalenia jest następująca. Otóż w stosunku do walut partnerów handlowych w 2018 r. złoty umocnił się o 50%. O połowę zmniejszyło to cenową konkurencyjność polskich towarów w porównaniu z towarami zagranicznymi.

16.5. Bilans płatniczy

Bilans płatniczy oznacza uporządkowane zestawienie wszystkich transakcji mieszkańców kraju z zagranicą, którym towarzyszą przepływy pieniądza zagranicznego. Najczęściej chodzi przy tym o sprzedaż lub o zakupy dóbr, czynników produkcji, aktywów rzeczowych i finansowych. Niekiedy jednak transakcją jest transfer, któremu nie odpowiada kontrświadczanie biorcy (np. pomoc rozwojowa jednych krajów dla innych krajów).

Wynikiem tych transakcji są m.in. odpowiednie zapisy w pozycjach „przychody” i „rozchody” bilansu płatniczego. Przychody oznaczają napływ pieniędzy z zagranicy, np. w wyniku eksportu węgla. Rozchody, czyli odpływ pieniędzy za granicę, są skutkiem np. importu samochodów. Innym skutkiem transakcji mieszkańców kraju z zagranicą zarejestrowanych w bilansie płatniczym są zmiany stanu aktywów (należności) i pasywów (zobowiązań) kraju w stosunku do zagranicy. Na przykład w wyniku nabycia przez zagraniczny bank inwestycyjny obligacji skarbowych za 100 mln dolarów powstaje zobowiązanie kraju wobec zagranicy opiewające na kwotę 100 mln dolarów.

☐ **Bilans płatniczy jest uporządkowaną listą transakcji mieszkańców kraju z zagranicą i towarzyszących im przepływów pieniądza zagranicznego.**

W Polsce bilans płatniczy publikuje Narodowy Bank Polski. Bilans płatniczy sporządza się po to, żeby lepiej zrozumieć naturę gospodarczych związków kraju z zagranicą. Tej funkcji bilansu płatniczego podporządkowana jest jego struktura.

W 2017 r. bilans płatniczy Polski, zgodnie z zaleceniami MFW⁸, składał się z rachunku bieżącego, rachunku kapitałowego, rachunku finansowego (rachunki kapitałowy i finansowy łącznie bywają nazywane bilansem obrotów kapitałowych) i z salda błędów i opuszczeń (zob. tablica 16.3). **Rachunek bieżący** (ang. *current account*) dotyczy transakcji handlu zagranicznego towarami i usługami. Rejestrowane na nim są także tzw. dochody pierwotne i dochody wtórne. Dochody pierwotne obejmują m.in. wynagrodzenia pracowników krótkookresowych, dochody z inwestycji i z dzierżawy oraz płatności transferowe takie jak

⁸ Zob. szósta wersja *Balance of Payments and International Investment Position Manual* (BPM) opublikowana przez MFW w roku 2009.

np. polska składka zasilająca budżet UE, a także środki przekazywane Polsce przez UE w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Dochody wtórne obejmują m.in. inne transfery między Polską a UE, przekazy zarobków, transfery rzeczowe.

Tablica 16.3
Bilans płatniczy w Polsce w lutym 2017 r. (w mln zł, dane NBP)

RODZAJ TRANSAKCJI	II 2017 r.
RACHUNEK BIEŻĄCY (A)	-3 701
Towary (saldo)	-2 315
Eksport fob	64 835
Import fob	67 150
Usługi (saldo)	4 826
Przychody	14 777
Rozchody	9 951
Dochody pierwotne (saldo)	-6 250
Przychody	2 644
Rozchody	8 894
Dochody wtórne (saldo)	38
Przychody	2 208
Rozchody	2 170
RACHUNEK KAPITAŁOWY (B)	776
Przychody	933
Rozchody	157
RACHUNEK FINANSOWY (C)	-914
Inwestycje bezpośrednie – aktywa	634
Inwestycje bezpośrednie – pasywa	284
Inwestycje portfelowe – aktywa	2 332
Inwestycje portfelowe – pasywa	2 031
Pozostałe inwestycje – aktywa	-349
Pozostałe inwestycje – pasywa	-10 672
Pochodne instrumenty finansowe ^a	-220
Oficjalne aktywa rezerwowe	-11 668
SALDO BŁĘDÓW I OPUSZCZEŃ (D)	2 011

^a Pochodne instrumenty finansowe to instrumenty, których wartość zależy od wartości innych, prostszych instrumentów, nazywanych instrumentami bazowymi, takich jak akcje, obligacje, stopy procentowe, kursy walut, towary czy indeksy.

Źródło: Dane NBP.

Na rachunku kapitałowym (ang. *capital account*) rejestrowane są bezzwrotne transfery kapitału, za pomocą którego finansowane są środki trwałe (w Polsce chodzi np. o

środki UE na budowę dróg) oraz obrót aktywami niefinansowymi i nieprodukowanymi (np. prawa autorskie, patenty, znaki handlowe, działki ziemi).

Rachunek finansowy (ang. *financial account*) dotyczy inwestycji bezpośrednich, portfelowych i pozostałych (np. kredyty zagraniczne). Osobną częścią rachunku finansowego są: rachunek, na którym rejestrowane są transakcje tzw. pochodnymi instrumentami finansowymi i **rachunek oficjalnych aktywów rezerwowych**, dotyczący tzw. **transakcji wyrównawczych** banku centralnego, dokonywanych głównie w celu zrównoważenia bilansu (chodzi m.in. o interwencje banku centralnego na rynku walutowym, obrót złotem monetarnym i o transzę rezerwową w MFW).

Wreszcie, **saldo błędów i opuszczeń** spełnia funkcję bilansującą, kompensując błędy w innych pozycjach bilansu płatniczego. W efekcie suma pozycji A, B, C i D w bilansie płatniczym z tablicy 16.3 wynosi zero. W sumowaniu tym saldo rachunku finansowego ma odwrócony znak (np. w przypadku tablicy 16.3 plus zamiast minus). Odzwierciedla ono przecież zmianę stanu aktywów zagranicznych netto, powstałą dzięki inwestycjom bezpośrednim, pośrednim i pozostałym łącznie. Na przykład ujemna wartość tej zmiany oznacza przyływ do kraju (a nie odpływ z kraju) odpowiadającej jej kwoty pieniądza zagranicznego.

Konstrukcja bilansu płatniczego sprawia zatem, że w sensie rachunkowym jest on zawsze zbilansowany. Suma pozycji A, B, C i D w tablicy 16.3 wynosi zero. Natomiast o równowadze bilansu płatniczego w sensie ekonomicznym mówimy, kiedy niebędące transakcjami wyrównawczymi i w tym sensie „naturalne” transakcje podmiotów gospodarczych zsumowane dają zero. Stan taki nazywamy **równowagą bilansu płatniczego** lub **równowagą zewnętrzną** gospodarki.

☐ **Równowagą zewnętrzną nazywamy taki stan bilansu płatniczego, kiedy suma przychodów i rozchodów pieniądza zagranicznego spowodowanych naturalnymi transakcjami krajowych podmiotów gospodarczych z zagranicą jest równa zero.**

Pomyślmy o skutkach zewnętrznej nierównowagi w gospodarce. Kiedy do kraju napływa pieniądź zagraniczny, jest on zwykle wymieniany na pieniądź krajowy. Na przykład, cudzoziemcy wymieniają jeny na złote, żeby zapłacić za kupione na giełdzie w Warszawie akcje „Orlenu”. Odwrotnie, odpływowi pieniądza zagranicznego z kraju zazwyczaj towarzyszy wymiana pieniądza krajowego na pieniądź zagraniczny. Na przykład, polscy importerzy wymieniają złote na euro w celu sfinansowania zakupu owoców południowych w

Portugalii. Na rynku walutowym nierównowaga bilansu płatniczego oznacza zatem albo nadwyżkę podaży waluty krajowej i nacisk na jej deprecjację (dewaluację) albo nadwyżkę popytu na walutę krajową i presję na jej aprecjację (rewaluację).

W przypadku stałego kursu walutowego państwo zobowiązane jest jednak do obrony kursu własnej waluty. Żeby nie dopuścić do zmiany kursu, bank centralny zwykle interweniuje na rynku walutowym, likwidując nierównowagę, co znajduje odzwierciedlenie na rachunku oficjalnych aktywów rezerwowych. Natomiast przy płynnym kursie walutowym nierównowaga zewnętrzna może samoczynnie zanikać dzięki zmianom kursu. Na przykład, jeżeli wpływy z eksportu są większe od wydatków na import, nadwyżka popytu na walutę krajową powoduje jej automatyczną aprecjację. Eksport staje się wtedy mniej opłacalny, taniej dobra importowane. Wywołuje to odpowiednie zmiany wielkości eksportu i importu, prowadzące do likwidacji nadwyżki bilansu płatniczego.

16.6. Polityka ekonomiczna w gospodarce otwartej

Na zakończenie tego rozdziału przyjrzyjmy się polityce ekonomicznej w gospodarce otwartej. Wykorzystamy w tym celu tzw. model Mundella-Fleminga. W krótkim okresie skutki te są inne od skutków polityki gospodarczej, które znamy z analizy gospodarki zamkniętej. Nie chcąc komplikować analizy, nie zbadamy natomiast długookresowych efektów działań polityków gospodarczych, kiedy to ceny tracą „lepkość” i w pełni dostosowują się do popytu i podaży.

Założymy, że **kapitał jest doskonale mobilny**, czyli że może się on łatwo przenosić z kraju do kraju. Obywatele jednego kraju mogą wtedy kupować aktywa (np. akcje, obligacje, fabryki) w innych krajach. Uznamy także, iż ceny dóbr importowanych, popyt zagranicy na eksport oraz stopa procentowa za granicą, i_z , są stałe i że nie ma ryzyka kursowego. Kluczową rolę odgrywa wtedy stopa procentowa. Jeśli w kraju jest ona wyższa niż za granicą, posiadaczom kapitału za granicą opłaca się kupować naszą walutę i lokować ją w naszych bankach i na naszym rynku kapitałowym. Po upływie terminu lokaty kapitał (wraz z odsetkami) mogą oni z powrotem zamienić na walutę swego kraju, osiągając zysk wyższy niż w swoim kraju. (Pomijamy różnice kursu przy zakupie i sprzedaży waluty, a także ryzyko).

Czynnikiem decydującym o kierunku przepływu takiego **kapitału spekulacyjnego** jest zatem poziom stopy procentowej. Jeżeli u nas jest ona wyższa niż za granicą, nastąpi napływ kapitału i powstanie presja na aprecjację waluty krajowej. Zależnie od systemu kursu walutowego zmusi ona bank centralny do interwencji na rynku walutowym w celu

niedopuszczenia do rewaluacji (kurs stały) albo doprowadzi do zmiany kursu waluty krajowej i wzmocnienia jej siły nabywczej (kurs płynny).

☐ **Kapitałem spekulacyjnym nazywamy środki lokowane w celu ich przyszłej odsprzedaży po wyższej cenie.**

Kiedy zaś krajowa stopa procentowa spadnie poniżej stopy procentowej za granicą, nastąpi odpływ kapitału za granicę i w bilansie obrotów kapitałowych powstanie deficyt. Spowoduje on presję na deprecjację waluty krajowej. Przy kursie stałym efektem będzie interwencja banku centralnego na rynku walutowym w celu niedopuszczenia do dewaluacji, a przy kursie płynnym spadek międzynarodowej wartości waluty krajowej (deprecjacja). W praktyce na kierunek przepływu kapitału wpływają też inne czynniki (ramka 16.5).

Ramka 16.5

Ucieczka kapitału

Do ucieczki kapitału dochodzi, kiedy pieniądź zagraniczny jest na wielką skalę i szybko wywożony z kraju. Przyczyną może być np. obawa przed dewaluacją krajowej waluty lub pogorszenie się perspektyw gospodarczych kraju. Obawiając się strat, posiadacze krajowych aktywów finansowych (np. akcji, obligacji, wkładów bankowych), zamieniają je na waluty zagraniczne i wywożą za granicę. Po pierwsze, na rynku walutowym znacznie zwiększa się wtedy podaż waluty krajowej. (Jej posiadacze na wielką skalę usiłują zamienić pieniądź krajowy na pieniądź zagraniczny). Powoduje to deprecjację (dewaluację) waluty krajowej. Po drugie, zwykle banki i emitenci papierów wartościowych hamują odpływ kapitału, podnosząc oprocentowanie lokat. Przecież potrzebują środków na sfinansowanie krajowych inwestycji. W efekcie następuje wzrost krajowej stopy procentowej.

Żywiolowa deprecjacja (dewaluacja) pieniądza krajowego i gwałtowny wzrost stopy procentowej destabilizują gospodarkę. Rośnie koszt obsługi zadłużenia zagranicznego, maleje import, pojawia się „importowana” inflacja. Względny lub nawet absolutny spadek zagregowanych wydatków (przyczyną są np.: bankructwo części zadłużonych za granicą przedsiębiorstw, gwałtownie drożejący import „zaopatrzeniowy” i „efekt stopy procentowej”) powoduje zahamowanie wzrostu gospodarczego, zwiększa się bezrobocie.

W połowie lat 90. XX w. do ucieczki kapitału doszło w Meksyku (od listopada 1994 r. do marca 1995 r. kurs peso spadł z 0,29 dolara do 0,15 dolara, a stopa procentowa wzrosła z 14% do 70%). Przyczyną była obawa przed dewaluacją i niestabilna sytuacja polityczna w kraju. W roku 1997 zjawisko to dotknęło m.in. Tajlandię, Koreę Południową i Indonezję (tym razem przyczyną było zagrożenie niewypłacalnością banków w tych krajach). W roku 1998 po zawieszeniu przez rząd

spląty kredytów zagranicznych kapitał uciekał z Rosji. W latach 2001–2002 kryzys walutowy przeżyła Argentyna.

W dalszych rozważaniach napływ i odpływ kapitału zagranicznego będziemy oznaczać symbolami, odpowiednio, $CF\uparrow$ i $CF\downarrow$ (ang. *capital flow*).

16.6.1. Polityka ekonomiczna – stały kurs walutowy

Pomyślmy o krótkookresowych skutkach polityki gospodarczej w gospodarce otwartej ze stałym kursem walutowym.

Polityka budżetowa

Celem działań rządu jest wzrost produkcji i zmniejszenie bezrobocia; narzędziem jest ekspansywna polityka budżetowa.

Powiedzmy, że początkowo w gospodarce trwa krótkookresowa równowaga wewnętrzna i zewnętrzna (krajowa stopa procentowa równa się zagranicznej). Wzrost wydatków państwa (lub obniżka podatków) zwiększa zagregowane wydatki, rośnie produkcja i realny popyt na pieniądź, wymuszając podwyżkę stopy procentowej.

Rysunek 16.5

Skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki budżetowej (stały kurs walutowy)

Kiedy kurs waluty jest stały, jego obrona przez bank centralny i spowodowane nią zmiany krajowej podaży pieniądza czynią bardziej skuteczną: a) ekspansywną i b) restrykcyjną politykę budżetową.

$$\text{a) } \left. \begin{array}{l} G\uparrow \\ NT\downarrow \end{array} \right\} \rightarrow AE\uparrow \rightarrow Y\uparrow \rightarrow M^D\uparrow \rightarrow i\uparrow \rightarrow CF\uparrow \rightarrow M^S\uparrow \rightarrow i\downarrow \rightarrow AE\uparrow \rightarrow Y\uparrow.$$

$$\text{b) } \left. \begin{array}{l} G\downarrow \\ NT\uparrow \end{array} \right\} \rightarrow AE\downarrow \rightarrow Y\downarrow \rightarrow M^D\downarrow \rightarrow i\downarrow \rightarrow CF\downarrow \rightarrow M^S\downarrow \rightarrow i\uparrow \rightarrow AE\downarrow \rightarrow Y\downarrow.$$

Stopa procentowa w kraju jest teraz wyższa niż za granicą, co przyciąga kapitał zagraniczny i stwarza presję na aprecjację waluty krajowej. W tej sytuacji, broniąc kursu, bank centralny skupuje waluty obce, wprowadzając do obiegu dodatkowe ilości pieniądza krajowego. Wzrasta krajowa podaż pieniądza i rezerwy walutowe kraju. Wzrost podaży pieniądza powoduje obniżkę krajowej stopy procentowej. To dodatkowo pobudza wzrost

zagregowanych wydatków i wywołuje większy od zamierzonego wzrost produkcji. W końcu gospodarka osiąga nowy stan równowagi wewnętrznej i zewnętrznej. Produkcja jest teraz znacznie większa (a bezrobocie niższe) niż w punkcie wyjścia. Krajowa stopa procentowa ciągle równa się stopie za granicą (usunięcie przyczyn spekulacyjnych przepływów kapitału przywróciło równowagę obrotów kapitałowych). Na rysunku 16.5 (a) procesy te opisano symbolami.

Odwrotne procesy towarzyszą restrykcyjnej polityce budżetowej [rysunek 16.5 (b)]. Spadek produkcji i wzrost bezrobocia są wtedy bardzo duże. Przyczyną jest zmniejszenie się krajowej podaży pieniądza, będące reakcją na odpływ kapitału za granicę (niższa stopa procentowa w kraju niż za granicą) i obronę przez bank centralny kursu waluty krajowej przed dewaluacją. Okazuje się zatem, że skuteczność polityki fiskalnej w gospodarce otwartej ze stałym kursem walutowym, jest większa niż w gospodarce zamkniętej. Dzięki wzrostowi krajowej podaży pieniądza, spowodowanemu przez napływ kapitału zagranicznego, zostaje zneutralizowany efekt wypierania.

Polityka pieniężna

Załóżmy, że państwo chce znowu pokonać recesję. Tym razem sposobem ma być zwiększenie podaży pieniądza.

W efekcie spada stopa procentowa. Skutkiem jest zwiększenie się zagregowanych wydatków i produkcji, jednak kapitał ucieka za granicę. Wywołuje to deficyt na rachunku kapitałowym, nadwyżkę podaży waluty krajowej i presję na dewaluację. W obronie kursu bank centralny skupuje własną walutę za waluty obce. Tym samym zmniejszają się rezerwy walutowe kraju i krajowa podaż pieniądza. Mniejsza podaż pieniądza wymusza wzrost stopy procentowej. Ponieważ stopa procentowa w kraju znowu jest równa stopie za granicą, ustaje odpływ kapitału za granicę. Jednakże wyższe oprocentowanie tłumi popyt wewnętrzny, co sprawia, że produkcja się zmniejsza, powracając do początkowego poziomu. Po zakończeniu procesów dostosowawczych podaż pieniądza, stopa procentowa, zagregowane wydatki i produkcja są takie same jak poprzednio. Polityka pieniężna okazała się oto całkowicie nieskuteczna jako narzędzie walki z recesją.

Oczywiście w przypadku restrykcyjnej polityki pieniężnej opisane procesy przebiegałyby w odwrotnym kierunku. Rysunek 16.6 ilustruje nasze rozumowanie.

Podsumujmy: w gospodarce otwartej ze stałym kursem walutowym polityka pieniężna jest nie tylko mniej skuteczna od polityki fiskalnej, lecz także mniej skuteczna niż w gospodarce zamkniętej.

Rysunek 16.6

Skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki pieniężnej (stały kurs walutowy)

Kiedy kurs waluty jest stały, jego obrona przez bank centralny i spowodowane nią zmiany krajowej podaży pieniądza pozbawiają skuteczności: a) ekspansywną i b) restrykcyjną politykę pieniężną.

$$a) \quad M^s \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow \begin{cases} AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \\ CF \downarrow \rightarrow M^s \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow. \end{cases}$$

$$b) \quad M^s \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow \begin{cases} AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow \\ CF \uparrow \rightarrow M^s \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow. \end{cases}$$

16.6.2. Polityka ekonomiczna – płynny kurs walutowy

A teraz przyjrzymy się krótkookresowym efektom działań polityków gospodarczych w gospodarce z płynnym kursem walutowym.

Polityka budżetowa

Celem polityki budżetowej jest znowu wzrost produkcji i spadek bezrobocia. Oto przebieg procesów dostosowawczych spowodowanych zwiększeniem wydatków państwa i (lub) obniżką podatków w gospodarce z płynnym kursem walutowym.

Najpierw rosną zagregowane wydatki i produkcja. Wzrost popytu na pieniądź sprawia, że stopa procentowa wzrasta powyżej poziomu światowego ($i > i_z$), co powoduje napływ kapitału z zagranicy i wzrost kursu waluty krajowej. Zmniejsza to cenową konkurencyjność towarów krajowych, wywołując spadek eksportu netto (wzmacniany przez wzrost krajowej produkcji w pierwszej fazie dostosowań). Spadek ten wywołuje zmniejszenie się zagregowanych wydatków i produkcji oraz powrót gospodarki do początkowego stanu równowagi (rysunek 16.7a).

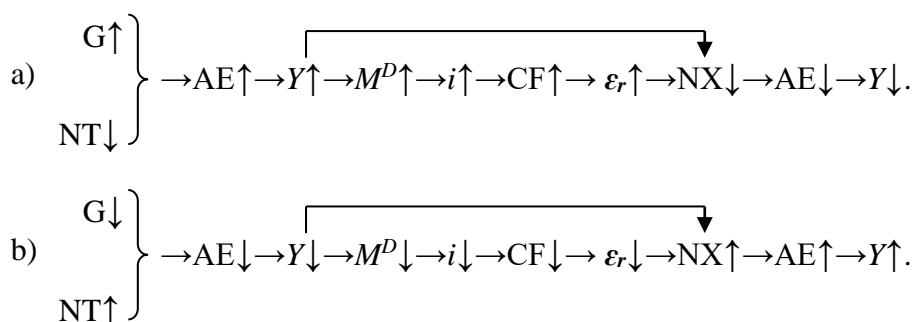
Jak widać, polityka budżetowa okazała się zupełnie niezdolna do osiągnięcia założonych celów (zwiększenie produkcji, zmniejszenie bezrobocia). Analiza restrykcyjnej polityki

budżetowej potwierdza tę diagnozę (rysunek 16.7b). W gospodarce z płynnym kursem walutowym skuteczność polityki fiskalnej jest nie tylko niższa niż przy stałym kursie, lecz także niższa niż w gospodarce zamkniętej.

Rysunek 16.7

Skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki budżetowej (płynny kurs walutowy)

a) Kiedy kurs waluty jest płynny, spowodowane ekspansywną polityką budżetową wzrost produkcji i aprecjacja waluty krajowej zmniejszają eksport netto, niwecząc skuteczność działań państwa. b) Nieskuteczna okazuje się również restrykcyjna polityka budżetowa.

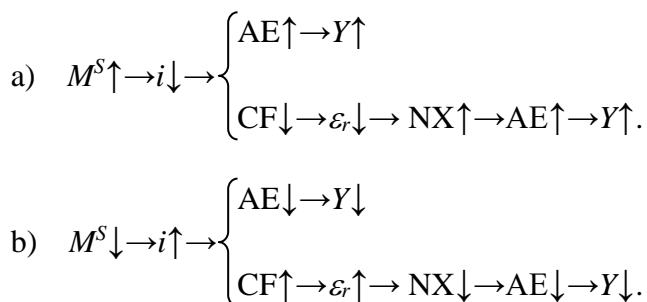
Polityka pieniężna

Załóżmy, że państwo znowu prowadzi ekspansywną politykę pieniężną, chcąc pobudzić popyt i wzrost gospodarczy.

Rysunek 16.8

Skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki pieniężnej (płynny kurs walutowy)

a) Przy płynnym kursie waluty ekspansywna polityka pieniężna jest bardzo skuteczna. Wzrost zagregowanych wydatków zostaje wzmocniony dzięki deprecjacji waluty i zwiększeniu się eksportu netto. b) Odwrotny mechanizm wzmacnia skuteczność restrykcyjnej polityki pieniężnej.

Zwiększenie podaży pieniądza wytrąca gospodarkę z równowagi wewnętrznej i zewnętrznej, uruchamiając procesy dostosowawcze. Najpierw obniża się stopa procentowa, co m.in. pobudza wzrost zagregowanych wydatków i produkcji. Krajowa stopa procentowa

okazuje się niższa od stopy procentowej za granicą ($i < i_z$), więc kapitał odpływa za granicę, powodując deprecjację waluty krajowej. Deprecjacja zwiększa cenową konkurencyjność towarów krajowych. W efekcie rosną eksport netto, zagregowane wydatki i produkcja, co potęguje skutki ekspansji pieniężnej. (Oczywiście zwiększona produkcja podbija stopę procentową, która znowu osiąga poziom światowy, $i = i_z$. Dopiero wtedy gospodarka powraca do równowagi wewnętrznej i zewnętrznej). Rysunek 16.8 ilustruje skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki pieniężnej w gospodarce z płynnym kursem walutowym.

Podsumujmy: w gospodarce z płynnym kursem walutowym polityka pieniężna jest bardziej skuteczna niż w gospodarce z kursem stałym lub w gospodarce zamkniętej. (Dotyczy to zarówno ekspansywnej, jak i restrykcyjnej polityki pieniężnej).

Krótko mówiąc...

Gospodarki stają się coraz bardziej otwarte; przykładem jest integracja i globalizacja. Formami międzynarodowej współpracy gospodarczej są handel zagraniczny i przepływy zasobów (np. inwestycje bezpośrednie i pośrednie).

Handel pozwala efektywniej produkować i lepiej dzielić to, co wyprodukowano. Na przykład, handel umożliwia osiągnięcie korzyści ze specjalizacji, których przyczyną jest absolutna lub komparatywna przewaga produktywności. Przewaga absolutna oznacza, że pracownik w jednym kraju jest bardziej produktywny niż w innym kraju, a przewaga komparatywna (przewaga względna), że jeden kraj wytwarza dobro mniejszym kosztem alternatywnym niż inny kraj.

Państwo prowadzi politykę handlową, wpływając na import i eksport, np. za pomocą cel i subwencji eksportowych. W sporach o to, czy chronić własny rynek, protekcjoniści mówią o ochronie miejsc pracy, o taniej pracy za granicą; o „młodych” sektorach gospodarki; o dumpingu; o „strategicznej polityce handlowej”; o ochronie wsi itp.; o ochronie kultury narodowej; o bezpieczeństwie kraju.

Kurs walutowy nominalny jest relacją wymienną pieniądza jednego kraju na pieniądź innego kraju. O jego poziomie decyduje popyt i podaż na rynku walutowym. Kurs może być stały lub płynny (zmienny). Stały kurs ustala państwo, a płynny – rynek.

W systemie kursu stałego zmiany kursu to dewaluacja i rewaluacja, a w systemie kursu płynnego deprecjacja i aprecjacja. Dewaluacja (rewaluacja) to jednorazowa obniżka (podwyżka) międzynarodowej wartości waluty krajowej, dokonana przez państwo.

Deprecjacja (aprecjacja) zaś to rynkowy proces obniżania się (wzrostu) wartości waluty. Skutki dewaluacji i deprecjacji są zbliżone (wzrost konkurencyjności cenowej towarów krajowych), podobnie jak skutki rewaluacji i aprecjacji (spadek tej konkurencyjności).

Kurs wymiany realny to relacja wymienna innych niż pieniądz towarów. Realny kurs, ε_r , to kurs nominalny, ε_n , pomnożony przez relację cen w kraju, P_k , i za granicą, P_z ($\varepsilon_r = \varepsilon_n \cdot P_k/P_z$); decyduje on o cenowej konkurencyjności towarów.

Kurs walutowy efektywny jest miarą siły nabywczej waluty krajowej w stosunku do koszyka walut głównych partnerów handlowych kraju.

Bilans płatniczy kraju stanowi listę transakcji mieszkańców z zagranicą i związanych z nimi przepływów pieniądza zagranicznego. Składa się on m.in. z rachunku bieżącego, z rachunku kapitałowego i finansowego, a także z salda błędów i opuszczeń. Równowagą zewnętrzną gospodarki nazywamy taki stan bilansu płatniczego, kiedy suma przychodów i rozchodów spowodowanych naturalnymi transakcjami podmiotów gospodarczych wynosi zero. Mobilność kapitału sprawia, że w gospodarce otwartej względny poziom stopy procentowej decyduje o kierunku przepływu kapitału spekulacyjnego. Dotyczące krótkiego okresu skutki polityki gospodarczej opisuje wtedy model Mundella-Fleminga.

W gospodarce otwartej skuteczność polityki państwa zależy od systemu kursu walutowego. Kiedy kurs jest stały, skuteczna jest polityka budżetowa, np.:

$$\left. \begin{array}{l} G \uparrow \\ NT \downarrow \end{array} \right\} \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \rightarrow M^D \uparrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow CF \uparrow \rightarrow M^S \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow.$$

Traci skuteczność polityka pieniężna, np.:

$$M^S \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \\ CF \downarrow \rightarrow M^S \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow. \end{array} \right.$$

Natomiast przy kursie płynnym bardzo skuteczna okazuje się polityka pieniężna, np.:

$$M^S \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \\ CF \downarrow \rightarrow \varepsilon_r \downarrow \rightarrow NX \uparrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow. \end{array} \right.$$

Zawodzi polityka budżetowa, np.:

$$\left. \begin{array}{l} G \uparrow \\ NT \downarrow \end{array} \right\} \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \rightarrow M^D \uparrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow CF \uparrow \rightarrow \varepsilon_r \uparrow \rightarrow NX \downarrow \rightarrow AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow.$$

Słowniczek ekonomisty

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

Zagraniczne inwestycje pośrednie (portfelowe)

Absolutna przewaga produktywności

Komparatywna przewaga produktywności

Terms of trade

Handel wewnątrzgałęziowy

Polityka handlowa

Cło, subwencja eksportowa

Protekcjonizm

Wolny handel

Płynny kurs walutowy

Stały kurs walutowy

Deprecjacja i aprecjacja

Dewaluacja i rewaluacja

Nominalny kurs walutowy

Realny kurs wymiany

Efektywny kurs walutowy

Bilans płatniczy

Rachunek bieżący

Rachunek kapitałowy i finansowy

Rachunek oficjalnych aktywów rezerwowych (transakcje wyrównawcze)

Równowaga zewnętrzna gospodarki

Doskonała mobilność kapitału

Ucieczka kapitału

Model Mundella-Fleminga

Zrób to sam!

Tak czy nie?

Czy te opinie są prawdziwe, czy fałszywe? Odpowiedzi uzasadnij.

1. W skali całego świata wielkość eksportu z wszystkich krajów jest równa wielkości importu z wszystkich krajów.

2. Usług nie da się transportować z kraju do kraju, a zatem nie są one przedmiotem handlu zagranicznego.
3. *Terms of trade* decydują o podziale korzyści z handlu zagranicznego.
4. To nie ma sensu, aby ten sam kraj importował i eksportował samochody.
5. Jeżeli rodzina Castorpów z Hamburga zdecyduje się spędzić wakacje w Polsce, to podaż złotych na rynku walutowym się zwiększy.
6. Względnie szybkie tempo inflacji w kraju powoduje – *ceteris paribus* – spadek realnego kursu krajowej waluty.
7. Kiedy kurs walutowy odpowiada parytetowi siły nabywczej, kurs realny jest równy 1.
8. Obawa przed dewaluacją waluty może być przyczyną ucieczki kapitału.
9. Przy płynnym kursie walutowym restrykcyjna polityka pieniężna powoduje deprecjację kursu walutowego.
10. Przy stałym kursie walutowym w krótkim okresie ekspansywna polityka budżetowa powoduje napływ do kraju zagranicznego kapitału.

Zadania

1. Przyporządkuj zjawiska korzyściom z handlu. **a)** Fiaty z Tych są sprzedawane w całej Europie, więc produkcja jest duża, a koszty niskie. **b)** Dostępność serów z Francji wymusiła wzrost jakości polskich serów. **c)** Bez handlu zagranicznego Polacy mogliby jeść jabłka, a nie banany. **d)** Niemcy są lepsi od Polaków w produkcji aut, a Polacy od Niemców – w produkcji grzybów, więc specjalizacja się opłaca. **e)** Polacy są mniej gorsi od Hiszpanów w produkcji mebli, a nie czerwonego wina, więc specjalizacja się opłaca.

Handel zagraniczny umożliwia wykorzystanie:				
naturalnego zróżnicowania dóbr dostępnych u nas i za granicą	zalet konkurencji	korzyści skali	absolutnej przewagi wydajności	względnej przewagi wydajności

2. Przez godzinę gracz giełdowy jest w stanie sprzątnąć 1 pokój ich ogromnej willi lub zarobić 1000 gb. Jej mąż sprząta dwa razy wolniej, a na giełdzie jest w stanie wygrać tylko 100 gb na godzinę. Czy w tym przypadku podział pracy ma sens? **a)** Porównaj jej i jego koszt alternatywny sprzątnięcia pokoju. **b)** Kto i w produkcji czego ma przewagę komparatywną? **c)** Zaproponuj korzystny dla obu stron podział pracy. **d)** Wyjaśnij, skąd się bierze nadwyżka,

która jest warunkiem opłacalności wymiany. (Wskazówka: Ile traci ten, kto wykorzystuje swoją przewagę komparatywną? Ile zyskuje jego partner?).

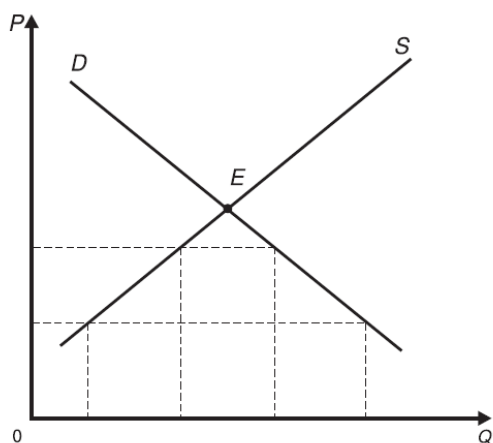
3. W Hipotecji i w Fantazji produkowane jest sukno i wino. Tablica zawiera informacje o produktywności pracownika w obu gałęziach w tych krajach. **a)** Który kraj ma absolutną przewagę w produkcji wina? **b)** Ile wynosi koszt alternatywny produkcji kilograma sukna w obu krajach? **c)** Który kraj ma przewagę komparatywną w produkcji wina? **d)** Określ kierunki specjalizacji obu krajów, która pozwoli im osiągnąć korzyści komparatywne.

Kraj	Sukno (w kg)	Wino (w l)
Hipotecja	2	8
Fantazja	3	9

4. Jerycho i Ur produkują wino i oliwę. W tablicy pokazano dzienną wydajność pracownika w tych krajach. **a)** W produkcji jakich dóbr te miasta mają przewagę: (1) absolutną? (2) komparatywną? Co to znaczy? **b)** Kto i co będzie sprzedawać? **c)** Podaj przykład wzajemnie korzystnej specjalizacji i handlu. **d)** Podaj przykład wzajemnie korzystnych *terms of trade*. **e)** Podstaw Niemcy za Jerycho i Polskę za Ur; zaproponuj odpowiedniki wina i oliwy.

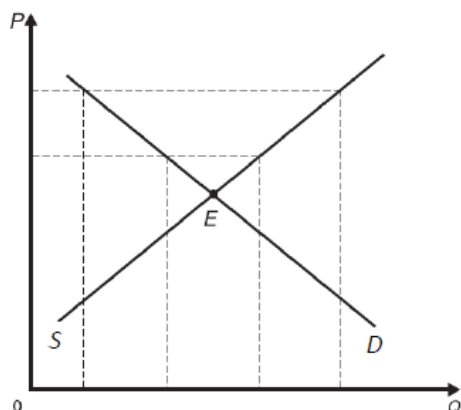
Miasto	Wino	Oliwa
Jerycho	6	2
Ur	2	1

5. Na rysunku linię popytu opisuje wzór: $Q = -P + 10$, a linię podaży: $Q = P$ (Q to zapotrzebowanie lub oferta, a P – cena). Cena światowa dobra wynosi 1, wprowadzono cło równe 3. **a)** Zaznacz ceny, zapotrzebowania i oferty. O ile zmienił się import? **b)** Ile wynosi dochód budżetu z cła. **c)** Ile wynosi korzyść producentów (zaznacz jej obszar)? **d)** Ile wynosi społeczna strata spowodowana cłem (zaznacz jej obszar)?

6. Na rysunku linię popytu opisuje wzór: $Q = -P + 10$, a linię podaży: $Q = P$ (Q to zapotrzebowanie lub oferta, P – cena). Cena światowa dobra wynosi 6, wprowadzono

subwencję eksportową równą 2. **a)** Zaznacz ceny, zapotrzebowania i oferty. **b)** O ile zmieniła się wielkość eksportu? **c)** Ile wynoszą wydatki państwa na subwencjonowanie eksportu? **d)** Ile wynosi społeczna strata spowodowana tą subwencją (zaznacz jej pole)?

7. Przyporządkuj opinie argumentom. **a)** Tanie tenisówki z Chin niszczą krajowy przemysł! **b)** Pijąc duńskie piwo, zabierasz pracę Polakom. **c)** Nim otworzymy granice, pozwólmy okrzepnąć krajowym producentom. **d)** Ukraińcy sprzedają nam węgiel zbyt tanio! **e)** Japońskie kreskówki ogłupiają polskie dzieci! **f)** Oni pomagają swoim firmom, więc i my pomóżmy swoim! **g)** Rosyjska ropa zagraża naszej suwerenności! **h)** Serki z Niemiec rujnują polską wieś, ostoję ojców i matek.

Argumentem przeciwko wolnemu handlowi jest (są):							
ochrona miejsc pracy	tania praca w wielu krajach	„młode” sektory gospodarki	Dumping	obronność kraju	tradycja, styl życia, wspólnota	ochrona kultury narodowej	strategiczna polityka handlowa

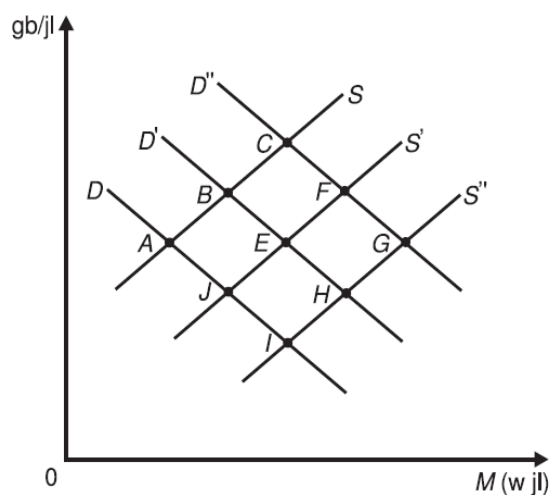
8. a) Unia Europejska to m.in. unia: (1) celna; (2) walutowa. Co to znaczy? **b)** Na czym polegają korzyści integrujących się krajów europejskich? Podaj przykłady. Przyporządkuj je składnikom procesu integracji europejskiej z pytania (a). **c)** Wskaż przykład innego ugrupowania integracyjnego.

9. Wydatki zagranicą na import z pewnego kraju maleją. **a)** Na wykresie pokaż sytuację na rynku waluty tego kraju. Wskaż początkową równowagę, a następnie nową równowagę przy płynnym kursie walutowym. **b)** A teraz załóż, że kurs jest stały. Opisz proces powstawania nowej równowagi.

10. a) Wymień po jednej wadzie i zaletę stałego i płynnego kursu walutowego (np. pomyśl o znaczeniu stałości „reguł gry” w gospodarce). Pamiętaj, jak zmieniał się kurs walutowy w Polsce po 1989 r.? **b)** Jak sądzisz, czemu służyła „pełzająca dewaluacja”? **c)** Czym

„pełzający parytet” (ang. *crawling peg*) różni się od „pełzającego przedziału” (ang. *crawling band*)? **d)** Jaki system kursu walutowego istnieje teraz w Polsce?

11. Kurs fantazjańskiego jeśła jest płynny, na rynku walutowym panuje równowaga w punkcie *E*. Wskaż punkt równowagi po każdym z tych niezależnych zdarzeń (wykorzystaj gotowe oznaczenia): **a)** Zmalał import Hipotecji z Fantazji. **b)** Wzrósł import Fantazji z Hipotecji. **c)** Podwoiły się inwestycje bezpośrednie Hipotecji w Fantazji. **d)** Fundusze emerytalne z Hipotecji kupują więcej akcji firm z Fantazji, a banki z Fantazji zmniejszają zakupy hipotecjańskich obligacji.

12. Złoty uległ deprecjacji. Kto skorzysta, kto straci? Dlaczego? **a)** LOT, który otwiera biuro w Madrycie? **b)** Niemiecki fundusz emerytalny, który inwestuje w akcje Orlenu? **c)** Firma Nowaka sprzedająca miód do Niemiec? **d)** Nowak, który chce spędzić wczasy na Rodos? **e)** Jak rewaluacja wpływa na: (1) opłacalność eksportu? (2) opłacalność importu? (3) saldo bilansu handlowego? Za każdym razem uzasadnij odpowiedź.

13. Struktura handlu zagranicznego w Hipotecji jest następująca: na Cesarstwo *X* przypada 20%, na Królestwo *Y* – 30%, a na Republikę *Z* – 50% obrotów. W ciągu ubiegłych 2 lat miały miejsce następujące zmiany nominalnego kursu hipotecjańskiego gdyba do walut tych krajów (okresem bazowym jest zawsze koniec poprzedniego roku; w Hipotecji obowiązuje brytyjski sposób zapisu kursu gdyba). Natomiast ceny we wszystkich tych krajach pozostały stałe. **a)** Oblicz zmianę efektywnego kursu gdyba, do której doszło w 2018 r. **b)** Jak sądzisz, jak taka zmiana wpłynie na bilans handlowy Hipotecji? Odpowiedź uzasadnij.

	Cesarstwo X	Królestwo Y	Republika Z
2017 r.	-4%	-8%	+10%
2018 r.	+12%	-10%	-24%

14. W Hipotecji i w Fantazji wytwarza się tylko chleb! W ciągu roku ceny wzrosły tu – odpowiednio – z 4 gb do 8 gb i z 2 jl do 8 jl. Nominalny kurs walutowy obniżył się w tym czasie z 8 (jl/gb) do 4 (jl/gb). **a)** O ile zmienił się kurs realny gdyba? **b)** Jak zmieniła się konkurencyjność towarów z Hipotecji w porównaniu z towarami z Fantazji? **c)** Czy doszło do realnej aprecjacji, czy realnej deprecjacji jeśli do gdyba? Dlaczego?

15. W Fantazji, która handluje wyłącznie z Hipotecją, wytwarza się tylko chleb. **a)** Podaj wzór realnego kursu wymiany, wyjaśnij oznaczenia. **b)** Kurs realny wynosi 1; w celu jego ustabilizowania wprowadzono „pełzającą dewaluację” waluty krajowej. (1) Jak zmienia się nominalny kurs walutowy? (2) Porównaj tempo inflacji w kraju i za granicą. **c)** Oceń konkurencyjność cenową towarów krajowych w porównaniu z towarami zagranicznymi ($\varepsilon_r = 1$). (Uwaga: Za każdym razem stosujemy brytyjski sposób zapisu kursu).

16. W Hipotecji (gb) i Fantazji (jl) wytwarza się tylko motorynki. W 2016 r. za 1 jl płacono 2 gb, a motorynka w Hipotecji i Fantazji kosztowała, odpowiednio, 40 gb i 20 jl. W 2017 r. nominalny kurs gdyba do jeśli wyniósł 2,5 gb za 1 jl, a cena motorynki w Hipotecji i w Fantazji osiągnęła poziom, odpowiednio, 60 gb i 30 jl. **a)** Podaj: (1) wartość zakupionej w Hipotecji w 2017 r. motorynki wyrażoną w jl; (2) wyrażoną w procentach zmianę realnego kursu wymiany jeśli. **b)** Jak w 2017 r. w porównaniu z poprzednim rokiem zmieniła się konkurencyjność cenowa towarów z Fantazji w porównaniu z towarami z Hipotecji? **c)** Przy jakiej cenie motorynki w Hipotecji w 2017 r. (cena motorynki w Fantazji jest równa 30 jl!) konkurencyjność ta nie zmieniłaby się w porównaniu z 2016 rokiem?

17. Hipotecja [gb] i Fantazja [jl] handlują ze sobą (kurs walutowy jest płynny). Tablica pokazuje sytuację na rynku walutowym w 2017 r. (kurs odpowiada równowadze). W 2018 r. Hipotecja zaczęła eksportować do Fantazji sok wart 200 gb (wyrażona w gdybach wartość eksportu soku nie zależy od kursu). Podaj (*ceteris paribus*): **a)** nową wysokość kursu [jl/gb]; **b)** wartość transakcji wyrównawczych banku centralnego Hipotecji (w gb); **c)** wprowadzono stały kurs gdyba równy jego kursowi równowagi z 2017 r.; jeszcze raz wypełnij polecenia **(a)** i **(b)**.

Kurs [jl/gb]	Zapotrzebowanie [gb]	Oferowana ilość [gb]
1	600	200
2	500	300
3	400	400
4	300	500
5	200	600
6	100	700

18. a) Wymień 4 główne części bilansu płatniczego w Polsce. **b)** Przyporządkuj zdarzenia częściom bilansu płatniczego: (1) Ukraińcy kupili u nas dużo węgla; (2) broniąc kursu, bank centralny sprzedał na rynku znaczne ilości dolarów; (3) wpłaty z funduszu spójności UE na budowę dróg w Polsce; (4) Anglicy wybudowali u nas sieć hipermarketów; (5) Polska przekazała składkę na rzecz budżetu UE; (6) obniżono stopę rezerw minimalnych; (7) nierejestrowany handel na przygranicznych bazarach po polskiej stronie Odry; (8) polscy gąstarbeiterzy w Irlandii przesyłają część zarobków bliskim w Polsce.

19. Strach przed zamachem stanu i raptowną zmianą polityki gospodarczej spowodował gwałtowną ucieczkę kapitału z kraju. **a)** Co to znaczy? **b)** Jak zapewne zmieni się kurs walutowy (załóż, że ucieczka kapitału wymusi zmianę kursu waluty krajowej)? Dlaczego? **c)** Jak zapewne zmieni się stopa procentowa? Dlaczego? **d)** Dlaczego opisane procesy są szkodliwe dla gospodarki?

20. Nazwij te procesy; usuń błędy (obowiązuje brytyjski zapis kursu).

a) Kurs jest stały:

$$(1) \left. \begin{array}{l} G \uparrow \\ NT \downarrow \end{array} \right\} \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \rightarrow M^D \uparrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow CF \uparrow \rightarrow M^S \downarrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow.$$

$$(2) M^S \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow \begin{cases} AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow \\ CF \uparrow \rightarrow M^S \downarrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow. \end{cases}$$

b) Kurs jest płynny:

$$(1) \left. \begin{array}{l} G \uparrow \\ NT \downarrow \end{array} \right\} \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow \rightarrow M^D \uparrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow CF \uparrow \rightarrow M^S \downarrow \rightarrow \varepsilon_r \uparrow \rightarrow NX \downarrow \rightarrow AE \uparrow \rightarrow Y \uparrow.$$

$$(2) M^S \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow \begin{cases} AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow \\ CF \uparrow \rightarrow \varepsilon_r \downarrow \rightarrow NX \downarrow \rightarrow AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow. \end{cases}$$

Test

Plusami i minusami oznacz prawdziwe i fałszywe warianty odpowiedzi.

1. Korzyści z handlu międzynarodowego polegają m.in. na tym, że:

a) handel pozwala lepiej dzielić wyprodukowane dobra,

- b) handel sprzyja konkurencji na rynku,
 - c) handel pozwala osiągnąć korzyści skali,
 - d) handel pozwala osiągnąć także inne korzyści ze specjalizacji.
2. Kurs równowagi na rynku walutowym może się odchyłać w pewnym przedziale pod wpływem „sił rynkowych” od regularnie dewaluowanego kursu banku centralnego. Taki system kursowy jest nazywany:
- a) „operacjami wyrównawczymi” banku centralnego,
 - b) „pełzającym przedziałem wahań” (ang. *crawling band*),
 - c) „pełzającą dewaluacją” (ang. *crawling peg*),
 - d) płynnym kursem waluty.
3. Skutkiem rewaluacji złotego byłyby:
- a) spadek wyrażonych w złotych cen dóbr importowanych do Polski,
 - b) wzrost tempa inflacji,
 - c) wzrost wyrażonych w pieniądzu zagranicznym cen dóbr eksportowanych za granicę,
 - d) wzrost zapisywanego na sposób brytyjski kursu złotego.
4. Deprecjacja pieniądza zwykle przyspiesza inflację, ponieważ:
- a) powoduje ona zmniejszenie się ilości pieniądza w obiegu,
 - b) jej skutkiem jest wzrost cen towarów importowanych na rynku krajowym,
 - c) jej skutkiem jest spadek szybkości obiegu pieniądza w gospodarce,
 - d) powoduje ona wzrost cen towarów eksportowanych na rynkach zagranicznych.
5. Eksport netto zmienia się w odwrotnym kierunku niż (*ceteris paribus*):
- a) produkcja w kraju,
 - b) krańcowa skłonność do importu w kraju,
 - c) produkcja za granicą,
 - d) kurs waluty krajowej (obowiązuje europejski zapis kursu).
6. Bilans handlowy w Hipotecji, w której pieniądzem jest gdyb, w handlu z Fantazją, w której pieniądzem jest jeśl, uległ gwałtownemu pogorszeniu i na koniec roku wykazał ogromny deficyt. Kursy walutowe są płynne. W tej sytuacji zapewne:
- a) zapisywany po brytyjsku kurs gdyba do jeśla się zwiększa,
 - b) gdyb ulega aprecjacji w stosunku do jeśla,
 - c) zapisywany po europejsku kurs gdyba do jeśla się zmniejsza,
 - d) jeśl ulega dewaluacji w stosunku do gdyba.
7. Bilans płatniczy:
- a) jest częścią bilansu handlowego,

- b)** stanowi rejestr transakcji kraju z zagranicą,
 - c)** składa się m.in. z salda budżetu państwa,
 - d)** pozwala ustalić sposób finansowania deficytu handlu zagranicznego.
- 8.** Obowiązuje klauzula *ceteris paribus*. Saldo bilansu płatniczego zależy odwrotnie od:
- a)** wielkości produkcji za granicą,
 - b)** wielkości produkcji w kraju,
 - c)** poziomu kursu walutowego (zapisywanego na sposób europejski),
 - d)** różnicy poziomu stopy procentowej w kraju i za granicą ($i_k > i_z$).
- 9.** W krótkim okresie w gospodarce ze stałym kursem walutowym wzrost wydatków państwa powoduje (*ceteris paribus*):
- a)** większy wzrost produkcji niż w gospodarce zamkniętej,
 - b)** zwiększenie się krańcowej skłonności do importu,
 - c)** mniejszy wzrost produkcji niż w gospodarce zamkniętej,
 - d)** zmniejszenie się krańcowej skłonności do importu.
- 10.** W krótkim okresie w gospodarce ze zmiennym kursem walutowym zmniejszenie podaży pieniądza przez bank centralny powoduje (*ceteris paribus*):
- a)** poprawę salda handlu zagranicznego,
 - b)** aprecjację realnego kursu wymiany,
 - c)** zmniejszenie się eksportu netto,
 - d)** deprecjację realnego kursu wymiany.

Odpowiedzi do wybranych zadań

Tak czy nie?

1. Tak. Przecież eksport jednych krajów jest jednocześnie importem innych krajów.
3. Tak (zob. odpowiedni fragment podręcznika).
5. Nie. Zwiększy się popyt na złote, których Castorowie potrzebują na zakupy w Polsce.
7. Tak. Przecież: $\varepsilon_r = (\varepsilon_n \cdot P_k)/P_z = 1 \Leftrightarrow (\varepsilon_n \cdot P_k) = P_z$. Z kolei $\varepsilon_n \cdot P_k = P_z$ oznacza, że za daną kwotę pieniądza jednego kraju można kupić taką samą porcję dóbr w obu wchodzących w grę krajach, czyli że nominalny kurs walutowy odpowiada parytetowi siły nabywczej.
9. Nie. Skutkiem takiej polityki jest napływ kapitału międzynarodowego i aprecjacja kursu waluty krajowej.

$$M^s \downarrow \rightarrow i \uparrow \rightarrow \begin{cases} AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow \\ CF \uparrow \rightarrow \varepsilon_r \uparrow \rightarrow NX \downarrow \rightarrow AE \downarrow \rightarrow Y \downarrow. \end{cases}$$

Zadania

1.

Handel zagraniczny umożliwia wykorzystanie:				
naturalnego zróżnicowania dóbr dostępnych u nas i za granicą	zalet konkurencji	korzyści skali	absolutnej przewagi wydajności	względnej przewagi wydajności
c	b	a	d	e

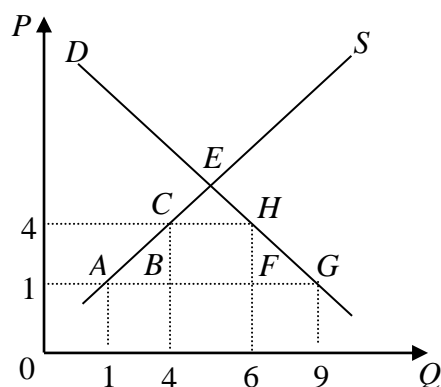
3. a) Fantazja.

b) W Hipotecji ten koszt wynosi 4 porcje wina, a w Fantazji 3 porcje wina.

c) Hipotecja.

d) Hipotecja powinna się specjalizować w produkcji wina, a Fantazja w produkcji sukna.

5. a) Zob. rysunek. Import zmalał z 8 do 2.

b) Dochody budżetu z cła wynoszą $2 \cdot 3 = 6$.

c) Korzyść producentów odpowiada obszarowi $[(0,1), (0,4), C, A]$ równemu $12 - 4,5 = 7,5$.

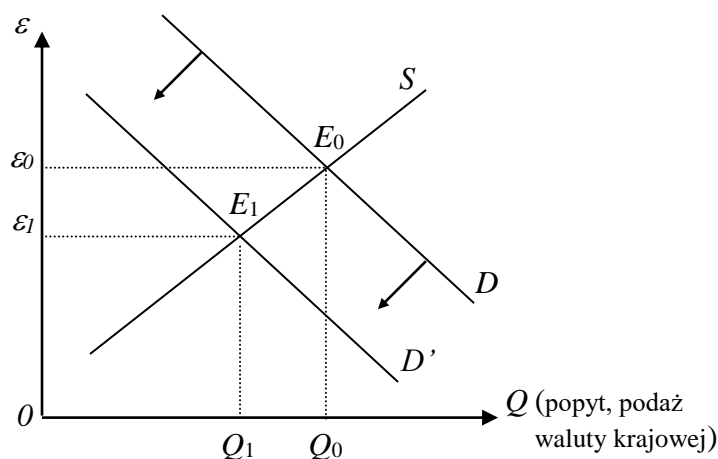
d) Społeczna strata spowodowana cłem jest równa sumie pól trójkątów ABC i FGH . A

zatem wynosi ona: $3 \cdot 3 \cdot \frac{1}{2} + 3 \cdot 3 \cdot \frac{1}{2} = 9$.

7. a)

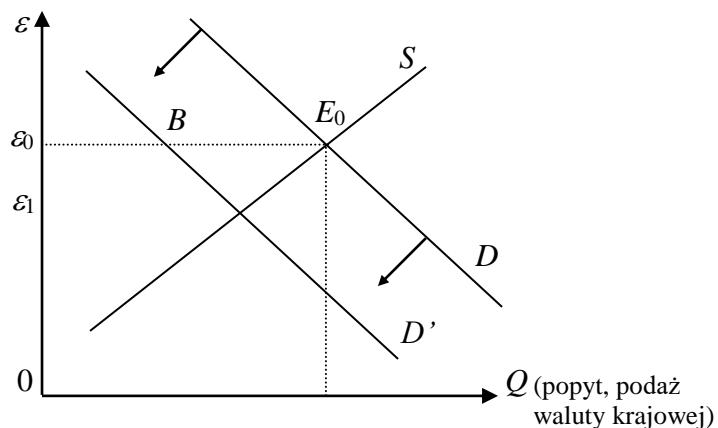
Argumentem przeciwko wolnemu handlowi jest (są):							
ochrona miejsc pracy	tania praca w wielu krajach	„młode” sektory gospodarki	Dumping	obronność kraju	tradycja, styl życia, wspólnota	ochrona kultury narodowej	strategiczna polityka handlowa
b	a	c	d	g	h	e	f

9. a)

Początkowo punktem równowagi jest punkt E_0 , kurs wynosi ε_0 . Przy płynnym kursie nowym punktem równowagi jest E_1 . Kurs waluty krajowej maleje do poziomu ε_1 .

b)

Przy kursie stałym punkt równowagi, E_0 , nie zmienia położenia. Efektem zmniejszenia się wpływów z eksportu jest nadwyżka oferty waluty krajowej nad zapotrzebowaniem (odpowiada jej odcinek E_0B). Broniąc stałego kursu waluty krajowej, bank centralny dokona

transakcji wyrównawczych, sprzedając waluty zagraniczne za walutę krajową. W efekcie zmniejszą się: krajowa podaż pieniądza i rezerwy dewizowe.

11. a) J. b) H. c) F. d) C.

13. a) W 2018 r. efektywny kurs *gdyba* wobec koszyka walut partnerów handlowych Hipotecji zmienił się o: $12\% \cdot 0,2 - 10\% \cdot 0,3 - 24\% \cdot 0,5 = -0,126 = -12,6\%$. Oznacza to, że w 2018 r. efektywny kurs *gdyba* zmalał o 12,6%.

b) Ta efektywna nominalna i realna (ceny były stałe!) deprecjacja *gdyba* przyczyni się zapewne do polepszenia się salda bilansu handlowego w Hipotecji.

15. a) $\varepsilon_r = (\varepsilon_n \cdot P_k) / P_z$. ε_r to realny kurs walutowy; ε_n to nominalny kurs walutowy; P_k to krajowa cena chleba; P_z to zagraniczna cena chleba.

b) (1) Maleje. (2) Tempo inflacji w kraju jest szybsze.

c) Towary krajowe i zagraniczne są równie konkurencyjne.

17. a) 4 [jl/gb]. **b)** Nie istnieją. **ca)** 3 [jl/gb]. **cb)** 200 gb.

19. a) To znaczy, że obywatele kraju i inwestorzy zagraniczni na masową skalę zamieniają aktywa denominowane w walucie krajowej na waluty zagraniczne i wywożą je z kraju.

b) Kurs wymiany pieniądza krajowego zmaleje (przy bezpośrednim sposobie zapisu kursu). Przecież to posiadaczom złotych zależy na ich zamianie na euro, dolary, jeny itd. Oznacza to deprecjację lub dewaluację waluty krajowej.

c) Krajowa stopa procentowa wzrośnie. Przecież część oszczędności krajowych zostanie zainwestowana za granicą, co sprawi, że zmniejszy się podaż oszczędności krajowych finansujących krajowe inwestycje. Przy stałym popycie na kredyt inwestycyjny spowoduje to wzrost krajowej stopy procentowej. Na przykład, banki będą usiłowały powstrzymać ucieczkę wkładów, podnosząc ich oprocentowanie.

d) Oto niektóre ze skutków „ucieczki kapitału” i gwałtownego spadku wartości waluty krajowej. Rośnie ciężar zadłużenia zagranicznego. Import drożeje, pojawia się „importowana” inflacja. Skutkiem wzrostu krajowej stopy procentowej jest zahamowanie wzrostu zagregowanych wydatków i produkcji.

Test

	1	3	5	7	9
a)	+	+	+	-	+
b)	+	-	+	+	-
c)	+	+	-	-	-
d)	+	+	-	+	-